

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tatjana Ložar

Evroskepticizem v Evropskem parlamentu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tatjana Ložar

Mentor: redni prof. dr. Igor Lukšič

Evroskepticizem v Evropskem parlamentu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se profesorju dr. Igorju Lukšiču za dobre nasvete in vzpodbudne besede ter hitro odzivnost.

Hvala mojim bližnjim in prijateljem za vso pomoč, podporo in razumevanje ter veliko mero potrpežljivosti v stresnih trenutkih.

Evroskepticizem v Evropskem parlamentu

Evroskepticizem danes predstavlja *mainstream* fenomen v članicah Evropske unije, tako v državah ustanoviteljicah kot tudi v tistih, ki so se Uniji pridružile postopoma. Evroskeptiki so se s političnega roba premaknili bližje centrom moči in političnega odločanja. V diplomskem delu zagovarjam dve tezi, kot prvo trdim, da je fenomen evroskepticizma prisoten že od samega začetka EU ter se pojavlja se skozi celoten proces razvoja Evropske unije do današnjih dni, in drugo, da so evroskeptične stranke danes pomemben akter v političnem odločanju v Evropski uniji. Namen diplomskega dela je raziskati, kam segajo začetki evroskepticizma, kako se je pojem razvijal, kakšne so njegove glavne značilnosti in akterji ter katere tipe evroskepticizma poznamo. Poblize bom predstavila stranke v Evropskem parlamentu in se osredotočila na evroskeptične politične stranke. Vsake volitve na državni ali evropski ravni navadno prinesejo spremembo, na političnem parketu prihaja do zamenjave glavnih ali pa predvsem do udeležbe drugih političnih akterjev. Danes povsod opazamo evroskepticizem, kaže se v teh, ki problematizirajo aktualno Evropo in želijo drugačno, solidarno EU, ter v tistih, ki nasprotujejo evropski ideji že sami po sebi. Evroskeptiki so postali osrednji akterji, ki so se z obrobja pomaknili k centrom politične moči. Povsod po Evropi opazamo različne oblike evroskepticizma, od zmernejših ali ostrejših kritik evropskega političnega sistema in ekonomske politike, pa do evrofobičnega zavračanja EU per se.

Ključne besede: evroskepticizem, Evropska unija, Evropski parlament, politične stranke.

Euroscepticism in the European Parliament

Euroscepticism today represents a mainstream phenomenon in the EU member states, both in the founding countries as well as in those that gradually joined the Union. Eurosceptics have moved from the political edge closer to the centres of power and political decision-making. I have set two theses in the dissertation; the first says that the phenomenon of Euroscepticism was present from the outset of the EU and occurs throughout the entire development process of the European Union up to the present day, and the second presumption is that Eurosceptic parties today are an important player in the political decision-making in the European Union. The purpose of the study is to investigate the beginnings of Euroscepticism, how the concept evolved, what are its main characteristics and players, and what types of Euroscepticism we know. I will present the parties in the European Parliament in detail and mainly focus on the Eurosceptic political parties. Every election at national or European level will usually bring a change; it brings about the replacement of main political players or, more often, the participation of other political players in the political arena. Today, we see Euroscepticism everywhere; it shows in those that question the meaning of the current Europe and want a different, solidary EU, and in those who are against the European idea as such. Eurosceptics have become key players who have moved from the periphery to the centre of political power. All over Europe, we see various forms of Euroscepticism from moderate or severe criticism of the European political system and economic policy, to Europhobic rejection of the EU per se.

Keywords: Euroscepticism, European Union, European Parliament, political parties.

KAZALO:

1	Uvod.....	7
2	Metodološki okvir	8
2.1	Cilj in predmet preučevanja diplomske naloge.....	8
2.2	Hipoteza	8
2.3	Metode in tehnike	9
3	Evroskepticizem	9
3.1	Zgodovinski pregled evroskepticizma skozi razvoj Evropske unije.....	9
3.2	Opredelitev pojma evroskepticizem	16
3.3	Akterji evroskepticizma	24
3.3.1	Evroskepticizem državljanov	25
3.3.2	Evroskepticizem političnih strank	25
3.3.3	Evroskepticizem političnih elit in interesnih organizacij	26
3.3.4	Vpliv medijev na oblikovanje stališča do EU	27
3.4	Vrste evroskepticizma.....	27
4	Evroskepticizem političnih strank znotraj Evropskega parlamenta	29
5	Preverjanje prisotnosti evroskepticizma po tipologiji 4 vrst evroskepticizma C. Sørensen v Španiji, Franciji, Italiji in Veliki Britaniji	41
5.1	Ekonomski evroskepticizem	42
5.2	Suverenostni evroskepticizem	43
5.3	Demokratski evroskepticizem	45
5.4	Družbeno-politični evroskepticizem.....	46
6	Zaključek.....	47
7	Literatura	50
	Priloge.....	56
	Priloga A: Število članov Evropskega parlamenta od 1979 do zadnjih volitev 2014.	56
	Priloga B: volilna udeležba na volitvah v Evropski parlament od 1979 do 2014	57
	Priloga C: Volilna udeležba na volitvah v Evropski parlament – primerjava 2009 in 2014	58
	Priloga Č: Poslanci po državah članicah in po političnih skupinah v Evropskem parlamentu	59
	Priloga D: Seznam poslanskih skupin v EP z vključeno sestavo političnih strank	60
	Priloga E: Francija – sestava predstavnikov Francije v Evropskem parlamentu – primerjava 2009 in 2014.....	61

Priloga F: Španija – sestava predstavnikov Španije v Evropskem parlamentu – primerjava 2009 in 2014.....	62
Priloga G: Italija – sestava predstavnikov Italije v Evropskem parlamentu – primerjava 2009 in 2014.....	63
Priloga H: Velika Britanija – sestava predstavnikov VB v Evropskem parlamentu – primerjava 2009 in 2014.....	64

Kazalo slik

Slika 3.2.1: Zaupanje v EU.....	17
Slika 3.2.2: tipologija 4 stališč strank o integraciji v EU	19

Kazalo grafov

Graf 4.1: Sedanja sestava Evropskega parlamenta, mandat 2014 – 2019	31
Graf št. 4.2: Primerjava rezultatov volitev v EP 2009 in 2014 po številu poslancev	32
Graf št. 4.3: Primerjava rezultatov volitev v EP 2009 in 2014 v odstotkih.....	33
Graf 5.1: Prikaz negativnih odgovorov na posamezno vprašanje za leti 2009 in 2014 .	43
Graf 5.2: Prikaz negativnih odgovorov na vprašanje podpore uvedbi ekonomske in denarne politike EU, z uvedbo evra, za leti 2009 in 2014.....	44
Graf 5.3: Prikaz deležev negativnih odgovorov na trditev »moj glas šteje v EU«, primerjava 2009 – 2014.....	45
Graf 5.4: Prikaz deležev negativnih odgovorov na vprašanje podpore bodoči širitvi EU, gledano 2009 – 2014.....	46

1 Uvod

Evroskepticizem danes predstavlja *mainstream* fenomen v članicah Evropske unije, tako v ustanovnih članicah EU kot tudi v tistih, ki so se Uniji pridružile postopoma. Evroskeptiki so se s političnega roba premaknili bližje centrom moči in političnega odločanja.

Sam pojem evroskepticizem je tako širok, da je najtežje omejiti področje raziskovanja. Namen diplomskega dela je raziskati, kam segajo začetki evroskepticizma, kako se je pojem razvijal, kakšne so njegove glavne značilnosti in akterji ter katere tipe evroskepticizma poznamo. O tem govori tretje poglavje naloge, ki jo najprej sestavlja uvod in nato poglavje o cilju, metodah in tehnikah preučevanja, uporabljenih v diplomskem delu. V četrtem poglavju bom predstavila politične skupine v Evropskem parlamentu (v nadaljevanju EP) v zdajšnji sestavi, torej mandat od 2014 do 2019 in ga primerjala z rezultati volitev v EP leta 2009. Opisala bom, katere politične skupine sestavljajo Evropski parlament, na kakšen način se združujejo in navedla njihove bistvene cilje, ki jih zasledujejo ter katere skupine se razglasaajo za evroskeptične. Podrobneje bom tudi navedla evroskeptične politične stranke v Evropskem parlamentu. V petem poglavju, ki obsega analitični del moje naloge, bom preverjala prisotnost tipov evroskepticizma po avtorici Catharini Sørensen, pri tem se bom opirala na odgovore pridobljene v javnomnenjski analizi Eurobarometer. Temu sledi zaključek s povzemanjem ugotovitev diplomskega dela ter na koncu navedba uporabljene literature in virov ter priloge, ki si jih bralec lahko ogleda za podrobnejši vpogled.

Vsake volitve na državni ali evropski ravni navadno prinesejo spremembo, na političnem parketu prihaja do zamenjave glavnih ali pa predvsem do udeležbe drugih političnih akterjev. Danes povsod opazamo evroskepticizem, kaže se v teh, ki problematizirajo aktualno Evropo in želijo drugačno, solidarno EU, ter v tistih, ki nasprotujejo evropski ideji že sami po sebi. Evroskeptiki so postali osrednji akterji, ki so se z obrobja pomaknili k centrom politične moči. Povsod po Evropi opazamo različne oblike evroskepticizma, od zmernejših ali ostrejših kritik evropskega političnega sistema in ekonomske politike, pa do evrofobičnega zavračanja EU per se. V državah članicah deluje kakih 30 evroskeptičnih strank, na volitvah v Evropski parlament leta 2014 so zasedli 125 od skupaj 751 poslanskih sedežev.

2 Metodološki okvir

2.1 Cilj in predmet preučevanja diplomske naloge

Predmet preučevanja v diplomski nalogi je raziskovanje fenomena evroskepticizma, kam segajo njegovi začetki, kako se je pojem razvijal, definicijo pojma, katere tipologije evroskepticizma obstajajo in kdo so glavni protagonisti.

Na kratko bom predstavila stranke v Evropskem parlamentu, navedla, katere izmed njih zavzemajo evroskeptična stališča in kakšne rezultate so dosegle na zadnjih volitvah v Evropski parlament leta 2014.

Kot rečeno, bom preverjala, če je možno na podlagi odgovorov iz raziskav javnega mnenja Eurobarometer, ki jih v okviru Evropske komisije dvakrat letno objavi direktorat za informiranje, podrobneje raziskati fenomen evroskepticizma. Na koncu bom tudi navedla, kako se evroskepticizem kaže danes, izbrala sem si štiri referenčne države, in sicer Španijo, Francijo, Italijo in Veliko Britanijo. Dve izmed njih, Francija in Italija, sta ustanovni članici ES, v Španiji in Veliki Britaniji pa so težnje po odcepitvi oziroma evroskeptična mnenja splošno prisotna, med pisanjem moje naloge so dejansko v Veliki Britaniji izvedli referendum o obstoju ali izstopu iz EU, kjer je ljudska volja odločila za izstop iz EU, tako imamo možnost spremljati razvoj EU in smo del zgodovinskega procesa, ki bo nekoč zapisan v knjigah. V analitičnem delu te naloge bom preverila, kako se izbrane države uvrščajo po tipologiji javnega evroskepticizma Catharine Sørensen. Tu se bom opirala na raziskavo javnega mnenja Eurobarometra, ki raziskuje javno mnenje v EU oziroma ES že od 1973 z longitudinalno študijo standardiziranih vprašalnikov, s pomočjo katerih je javno podporo možno meriti in spremljati skozi daljše časovno obdobje (Evropska komisija 2006).

2.2 Hipoteza

V diplomskem delu zagovarjam dve hipotezi.

Kot prvo domnevam, da je fenomen evroskepticizma prisoten že od samega začetka EU ter se pojavlja se skozi celoten proces razvoja Evropske unije do današnjih dni. To bom skozi opisovanje razvoja Evropske unije sprti opisovala.

Moja druga domneva je, da so evroskeptične stranke danes pomemben akter v političnem odločanju v Evropski uniji z vedno večjo politično močjo.

2.3 Metode in tehnike

Pri pisanju diplomske naloge sem se najprej srečala z metodo zbiranja virov, katera se nanaša na zbiranje in pregled obstoječe literature o preučevani temi (Bučar in drugi 2002, 22). Pri raziskovanju in opisovanju bom uporabljala sekundarno analizo obstoječe literature in obstoječih empiričnih raziskav. V analitičnem delu pa bom uporabila poleg sekundarne analize virov tudi analizo primarnih virov. Pri tem se bom opirala na raziskave javnega mnenja Eurobarometra, objavljene v letih 2009 in 2014, preverila bom izide zadnjih volitev v Evropski parlament iz 2014 ter objavljene rezultate zadnjih volitev v izbranih državah na državni ravni, ki jih je objavil Evropski parlament.

3 Evroskepticizem

3.1 Zgodovinski pregled evroskepticizma skozi razvoj Evropske unije

Razvoj evroskepticizma skozi zgodovino se lahko razdeli na tri faze. Prva je vezana na sam začetek integracijskih procesov v 50. letih, **druga** se začne v sredini 80. let in doseže vrhunec v času razprav o maastrichtski pogodbi, **tretja** faza se veže na razpravo okoli Pogodbe o EU oziroma Ustavne pogodbe in Lizbonske pogodbe. V današnjem času lahko dodamo, da prisotna tudi **četrta** faza, kriza evro območja in naraščanje evroskepticizma, begunska kriza in »britansko« vprašanje (Delo 2015a).

Evropska unija je tako politični projekt kot tudi pravna organizacija, ni pa pravni subjekt. Politični projekt, ki odraža voljo držav članic po ustanavljanju tesnega povezovanja in združevanja med narodi Evrope, kjer so odločitve sprejete v odprtem duhu in v skladu z voljo državljanov EU (člen 1 PEU). Ustanovljena je bila z rimskimi pogodbami 1957 in njen razvoj se je postopno razvijal na podlagi pogodb, sklenjenih med državami članicami.

Evropska unija je nastala v želji, da se nehajo pogoste in krvave med sosedske vojne, ki so svoj vrh dosegle v drugi svetovni vojni. Trajni mir naj bi dosegli z Evropsko skupnostjo za premog in jeklo (ESPJ), ki je leta 1950 začela gospodarsko in politično

povezovati evropske države. Ustanovile so jo leta 1951 najmočnejše države Belgija, Francija, Italija, Luksemburg, Nemčija (ZRN) in Nizozemska z namenom vzpostavitve medsebojne odvisnosti pri proizvodnji premoga in jekla, tako da nobena država ne more mobilizirati svojih vojaških sil brez vednosti drugih. S tem je bilo sklenjeno strateško gospodarskopolitično zavezništvo med Francijo in Zvezno republiko Nemčijo, ki je v naslednjem pol stoletju delovalo kot poglavitni motor zahodno evropske integracije (Bebler 2007, 77). Način reševanja sporov je bil v iskanju kompromisov in ustvarjanju soglasja med državami članicami¹. Morda se na prvi pogled ne zdi, a vendar je proces evropske integracije zapleten in konflikten, kjer so vse razvojne etape že od samih začetkov podvržene kritikam. Zato niti ni čudno, da je tudi evroskepticizem kot pojem izšel iz delovanja nacionalnih političnih elit (Fuchs 2009).

V svojih začetkih v zgodnjih 1950 je pojem evroskepticizem mišljen kot politični evroskepticizem, definiran kot vsako nasprotovanje vzpostavljanju nadnacionalnega institucionalnega reda. Cecile Leconte (2010, 43) kot prve evroskeptike navaja države Beneluxa in njihovo bojazen, da bi uresničitev Schumannovega plana in ustanovitev Evropske skupnosti pripeljala do francosko – nemške prevlade. Federalistični pristop in integracijske težnje, ki so nastale ob ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo 1951, so že 1954. leta prekinili francoski parlamentarci, ki so zavrnilo ratifikacijo Evropske obrambne skupnosti². Posledično so politične elite svoje integracijske težnje usmerile v gospodarsko združevanje, kar je leta 1957 prineslo do podpisa Rimskih pogodb, s katerima je bila ustanovljena Evropska gospodarska skupnost (EGS) in Evropska skupnost za atomsko energijo (EURATOM). Rimski pogodbi sta stopili v veljavo 1958 in imata za razliko od Pogodbe o ESPJ nedoločen čas veljavnosti, kar jima daje skoraj ustaven položaj (Evropski parlament 2016). Države ustanoviteljice so se dogovorile, da bo EGS odprta za vse evropske države, ki se bodo želele pridružiti kasneje in so tudi politično zavezale k širitvi.³ Cilj EGS je bil ustvariti prostor brez notranjih meddržavnih meja, v katerem bodo postopno uresničene štiri svoboščine: prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala (Bebler 2007, 80), torej splošno gospodarsko sodelovanje, osrednji organ je bil poleg Komisije in Parlamentarne

¹ Države prosilke za vstop postanejo članice, ko instrument pristopa prejme vlada države članice, ki ima vlogo depozitarja Pogodbe ESPJ. Članica pa lahko postane vsaka država, svojo prošnjo mora nasloviti na Svet, ki odloči soglasno po prejemu mnenja Visoke oblasti. Svet, prav tako soglasno, določa pogoje pristopa (določeno v pogodbi o ESPJ).

² Angl. *European Defence Community*.

³ V praksi se je kasneje izkazalo, da morajo postati članice vseh treh Skupnosti naenkrat.

skupščine Svet ministrov z vpeljano možnostjo večinskega odločanja⁴. EGS je s tem postala prva predhodnica današnje Evropske unije. Evroskepticizem v tem obdobju ni imel nekega vpliva, nacionalne politične stranke v tem času relativne politične stabilnosti niso občutile nekih izzivov novega političnega reda. Z namenom narediti obstoječe evropske institucije še učinkovitejše, leta 1965 države podpišejo Bruseljsko pogodbo - Pogodbo o združitvi, ki se nanaša na ustanovitev enotne Komisije in enotnega Sveta za tedanje tri evropske skupnosti (EGS, EURATOM, ESPJ). S pridružitvijo Danske, Irske in Združenega kraljestva Evropski skupnosti 1. januarja 1973 se je število članic povečalo na devet. Leta 1981 je postala Grčija deseta država članica EU, čez pet let pa sta ji sledili Španija in Portugalska.

Naslednji pomemben korak je bil podpis Enotne evropske listine leta 1986 (*Single European Act* (SEA)), s katerim se konča obdobje širšega pro-integracijskega soglasja znotraj nacionalnih političnih krogov. Podpis SEA je prinesel nastanek enotnega evropskega trga, odstranitev tarifnih ovir in prost trg delovne sile in kapitala, pogodba pa na nov način ureja sprejemanje odločitev na nivoju institucij EU, saj ne velja več načelo soglasja, temveč načelo kvalificirane večine v Svetu (ena sama država težje vloži veto na predlagano zakonodajo), uvedba postopkov sodelovanja in privolitve ter s tem večji vpliv Evropskega parlamenta, ki dobi formalno vlogo v procesu širitve, kajti poda soglasje k članstvu in odloča z absolutno večino svojih članov. S tem je deloma okrnjena suverenost članic ES, istočasno pa to pomeni večji pomen Evropske skupnosti. Evroskepticizem v tem času dobiva politično gospodarsko komponento, ki izhaja iz spora med desno-liberalnih in levo intervenističnih odnosov.

Ideološki okvir evroskepticizma je v tem času povzela tedanja britanska predsednica vlade Margaret Thatcher v svojem znamenitem govoru iz Bruggea⁵ l. 1988. V tem govoru je zavrnila vsakršno možnost regulativne pristojnosti na nivoju Evropske skupnosti in ideje ustvarjanja politične super države, ki bi ostalim državam Evrope vladala iz Bruslja. Zahtevala je, da se mora Evropska skupnost oblikovati z medvladnim sodelovanjem suverenih držav in ne s centralizacijo birokracije in razvojem nadnacionalnih institucij. Govor je v britanski javnosti deloval kot razbitje konsenza elit

⁴ Pogojevanje pristop ni bilo več v pristojnosti Sveta, ampak je pristop možen le po medvladnih pogajanjih, torej države članice prevzamejo to pristojnost.

⁵ V govoru Margaret Thatcher 20.9.1988 na College d'Europe v Bruggeu med drugim pravi: »Nismo uspešno potisnili meje države v Veliki Britaniji, zato da bi nam jih na to znova naložili z evropske ravni z Naddržavo, ki vrši svojo nadvlado iz Bruslja«.

o Evropski integraciji in povezal ter formuliral do sedaj raztreseno nasprotovanje združevanju. Tako stališče se je širilo tudi naprej po Evropi in dalo evroskepticizmu kot nasprotovanju evropskemu združevanju nov zagon (European Sources Online 2015).

V tem času pride do padca Berlinskega zidu in združitve Zvezne republike Nemčije in Nemške demokratične republike, padec komunizma v srednji in vzhodni Evropi je tesneje povezal Evropejce.

V tem drugem obdobju evroskepticizem pridobiva na pomenu, predvsem v začetku devetdesetih let s podpisom Pogodbe o ustanovitvi Evropski Uniji (PEU)⁶ oziroma Maastrichtske pogodbe, s katero je bila ustanovljena Evropska unija (v nadaljevanju EU) in katere namen je priprava na evropsko monetarno unijo in uvedba skupnih elementov politične unije (državljanstvo, skupna zunanja in varnostna politika, sodelovanje na področju pravosodnih in notranjih zadev). Evroskeptična stališča so vplivala na razvoj pogodbe. Nemčija je uspela z uvedbo načela subsidiarnosti⁷ v ustanovnem aktu. To načelo subsidiarnosti je omejilo delovanje Evropske skupnosti (Leconte 2010, 43–46).

Glavne spremembe, ki jih prinese, kot sem že omenila, so ustanovitev Evropske unije in uvedba postopka soodločanja, večja pristojnost Evropskega parlamenta (EP) v postopku odločanja. Skupnosti je dodala dve novi skupni področji, skupno zunanjo in varnostno politiko ter področje pravosodja in notranjih zadev. Pomeni nove oblike sodelovanja med državami EU tako na področju obrambe ter pravosodja in notranjih zadev (Evropska unija 2016). Ratifikacija Maastrichtske pogodbe poteka v skladu z notranjimi pravili države, s tem je prinesla pomemben premik v ravni političnih elit EU in držav članic, kjer do sedaj pri uvajanju združevanja ni bilo zaznati nasprotnih stališč. Negativni izid prvega danskega referenduma⁸ o vprašanju ratifikacije Maastrichtske pogodbe je evroskepticizem potisnil v središče političnih razprav. Govorimo tudi, da se

⁶ Po Wikipediji **Maastrichtska pogodba** (uradno **Pogodba o Evropski uniji**, s kratico **PEU**) je mednarodna pogodba, ki so jo 7. februarja 1992 v nizozemskem Maastrichtu podpisale države članice Evropske skupnosti in ki je, ko je 1. novembra 1993 stopila v veljavo, politično in pravno združila države članice.

⁷ Načelo subsidiarnosti je splošno načelo EU, ki varuje pravico in ukrepanje držav članic na področjih, ki niso v izključni pristojnosti Unije, hkrati pa upravičuje ukrepanje Unije, če države članice ciljev ne zmorejo doseči same, ti se lažje in hitreje dosežejo na ravni EU. Cilj načela subsidiarnosti je zagotoviti učinkovito sprejemanje odločitev, ki so čim bližje državljanom.

⁸ Junij 1992, 50,7% volivcev je glasovalo proti ratifikaciji Maastrichtske pogodbe. Pogodba je lahko prišla v veljavo le, če jo ratificirajo vse tedanje države članice EU, je s pogajanjem med Dansko in EU prišlo do Edinburške pogodbe, s katero Danska pride do štirih izjem, in posledično 1993 ratificira Maastrichtsko pogodbo.

je s to pogodbo končalo obdobje t.i. *permisivnega konsenza*, ko so lahko politične elite v imenu državljanov in brez kakšnih sankcij sprejemale odločitve po svoje oziroma po svoje vodile integracijski proces. Po podpisu Maastrichtske pogodbe se nasprotno govori o »omejujočem nesoglasju« (angl. *Constraining dissensus*) (Hooghe in Marks v Zorić 2015, 4), kjer se je v evroskeptične razprave začela vključevati širša javnost, česar pa politične elite niso več mogle ignorirati. Državljanji se vse pomembneje vključujejo v integracijske odločitve, institucije in EU politike. V tem obdobju evroskepticizem preide v politične stranke, v strankarske sisteme in pristojnosti držav članic (Taggart in Szczerbiak 2002). Lahko rečemo, da je debata okoli Maastrichtske pogodbe dejansko pokazala na večplastnost evroskeptičnega fenomena, ne pa na njegov porast, kar tudi potrjuje Crespy in Verschueren (v Zorić 2015, 4). Leta 1995 je EU pridobila tri nove članice: Avstrijo, Finsko in Švedsko, skupno število je sedaj 15.

Največja prelomnica za razvoj načela pogojevanja članstva v EU so splošni pogoji, t.i. kopenhagenski kriteriji, pomembni predvsem zato, ker so preusmerili načela pogojevanja članstva v EU iz političnih k ekonomskim pogojem. Pravno podlago so kopenhagenski kriteriji dobili z Amsterdamsko pogodbo leta 1997, ki določa, da Unija temelji na načelih svobode, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravne države, na načelih, ki so skupna vsem državam članicam. Pogoj »biti evropska država« s tem ni bil več zadosten kriterij upravičenosti za članstvo, kot predpogoj je treba je izpolnjevati tudi te pogoje, ki so navedeni v spremenjenem členu 49 Pogodbe o EU (Mehikić in Šabič 2008, 32).

V tretji fazi evroskepticizma, ki se začne s težavno ratifikacijo Pogodbe iz Nice l. 2001⁹, katere namen je reforma institucij za učinkovito delovanje EU po razširitvi na 25 držav članic¹⁰, pride do povečanja oz. širjenja evroskepticizma. Vrhunec lahko opredelimo ob poskusih ratifikacije Pogodbe o ustavi za Evropo l. 2005, ko so najprej francoski in nato še nizozemski državljanji zavrnilo ratifikacijo pogodbe na referendumih. Takratni nizozemski premier Jan Peter Balkenende je dejal, da »ideja Evrope živi v glavah politikov, ne Nizozemcev in ostalih državljanov Evrope«. S tem je opisal problem, ki je bil takrat šele v svoji začetni fazi (Delo 2016a).

⁹ Irci so l. 2001 najprej zavrnilo ratifikacijo, nato pa po dopolnitvah, ki so jih zahtevali, l. 2002 ratifikacijo potrdili.

¹⁰ Politična razdelitev med vzhodno in zahodno Evropo se je končno zacelila, saj se je leta 2004 kar 10 novih držav članic pridružilo EU, leta 2007 pa sta jim sledili še dve, in kot zadnja se 2013 pridruži Hrvaška, danes je skupno število 28, več na https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#joining-the-eu.

V strahu pred ponovnim neuspehom so evropski voditelji oblikovali besedilo nove Lizbonske pogodbe, sicer še vedno zelo obsežen in zapleten dokument, katerega namen je bolj demokratična in učinkovitejša EU, enotnejša pri reševanju globalnih problemov. Ker je izpuščena beseda »ustava« iz imena Lizbonske pogodbe, za sprejetje niso bili več potrebni referendumi, temveč le potrditve v nacionalnih parlamentih, razen na Irskem, kjer je z ustavo opredeljena referendumska potrditev. Prva ratifikacija junija 2008 je bila neuspela, ponoven poskus oktobra 2009 je prinesel pozitiven rezultat. Ratifikacija Lizbonske pogodbe ni šla gladko skozi proceduro niti v nacionalnih parlamentih, na primer v Franciji je parlament predhodno izglasoval spremembo ustave in se s tem izognil referendumu in potrdil ratifikacijo kljub močnim javnim kritikam, Poljska je ratificirala dokument pod pogojem, da enako storijo tudi ostale države članice, v Avstriji jo je parlament ratificiral, a so državljani zahtevali referendum in izrazili veliko nasprotovanje takšnemu načinu ratifikacije. V VB je za uspeh ratifikacije moralo ustavno sodišče predhodno zavrniti sodni poziv za izvedbo referenduma. Lizbonska pogodba je začela veljati 1. decembra 2009 in tako zaključuje večletna pogajanja o institucionalnih zadevah EU (eUprava 2016). Z njo je Evropski parlament dobil izenačeno vlogo s Svetom EU glede odločanja o zakonodajnih postopkih ter pristojnost potrjevanja EU proračuna.

Težave ob Maastrichtski pogodbi so evropska vprašanja z ravni političnih elit prenesla na nacionalno družbeno raven in nacionalne strankarske sisteme, kriza ob ratifikaciji Lizbonske pogodbe pa pokaže, da niti konsenz znotraj nacionalnih političnih elit in glavnih političnih strank v parlamentih držav članic ni zagotovilo gladkega oz. zelenega poteka evropskega združevanja. Način reševanja ustavne krize je z Lizbonsko pogodbo in zavestnim obhodom odločitev držav je v EU ustvarila stanje največje krize v svojem dosedanjem razvoju.

Po letu 2008 se Evropa sooča s krizo evrskega območja in krizo z grškim dolgom, kar nadalje zaostruje razmere in odnose med članicami in s tem povečuje evroskeptične odnose v članicah, kar se kaže v padcu podpore EU v članicah. Kriza evrskega območja je pokazala na razkol med razvitim severom in pomoči potrebnim jugom¹¹, čemur se 2015 pridruži še kriza z dotokom migrantov v evro območje.

¹¹ Severne države, predvsem Nemčija, Francija proti južnim Španiji in Portugalski, Italiji, Grčiji.

Če si pogledamo, kako gospodarsko stanje EU ocenjujejo države 2009, ga kot dobrega oceni 29% Evropejcev, 62% pa meni, da je ta slab. Najbolje ocenjujejo gospodarski položaj Evrope vprašani na Nizozemskem in Poljskem, kjer skoraj polovica vprašanih (49%) meni, da je le-ta dober. Podobno so odgovarjali tudi vprašani v Romuniji (48%), Luksemburgu in na Finskem (oboje 47%). Najslabše so gospodarski položaj v Evropi 2009 ocenili Irci (9% kot dober), Portugalci (10%) ter Španci (18%) (Eurobarometer 72).

Rezultati raziskave Eurobarometra v letu 2014 glede vprašanja o gospodarskem stanju kažejo, da 34% Evropejcev gospodarski položaj svoje države ocenjuje z oceno dobro in 63% kot slabo, podrobneje vsaj tri četrtine vprašanih Dancev (81%), Švedov (81%), Nemcev (78%) in Luksemburžanov (75%) meni, da je gospodarski položaj njihove države dober, večinski delež pa ima ta odgovor tudi na Malti, Nizozemskem, Estoniji, Avstriji in v Združenem kraljestvu. Na drugem polu so do gospodarskega položaja v svoji državi najbolj kritični Grki (le 2% odgovorov »dober«, 98% »slab«), Španci (3% »dober«), Portugalci (6%) in Bolgari (6%). Posledice gospodarske in finančne krize so načele zadovoljstvo v državah članicah in zaupanje v skupni evropski projekt, a tudi tokrat rezultati nadaljujejo trend zadržanega optimizma v večini držav članic. (Eurobarometer 82).

Čeprav je res, da je finančna kriza povečala evroskepticizem, je nespametno pričakovati, da bo s ponovno gospodarsko rastjo v evro območju evroskepticizem uplahnel ali celo razvodenel. Potrebno bo povrniti zaupanje ljudi v evropski projekt, to pa se lahko zgodi edino s korenito spremembo odnosa EU do svojih držav članic in državljanov (European Sources Online 2015, 4).

Predsednik Evropske komisije Jose Manuel Barroso je 2013 izrazil svojo zaskrbljenost o evroskepticizmu na prihodnjih evropskih volitvah in hkrati tudi poudaril, da bo to tudi prispevalo k okrepitvi debate med evroskeptičnimi in proevropskimi skupinami (European Sources Online 2015, 5).

Kot je razvidno že iz do sedaj napisanega, je evroskepticizem v Evropski uniji prisoten že od njenega začetka in je del političnega delovanja akterjev skozi celoten njen razvoj.

3.2 Opredelitev pojma evroskepticizem

Prve znake koncepta evroskepticizma najdemo v pojmu »evrokrat«, ki se pojavi v francoskem besednjaku v sredini 60-ih let prejšnjega stoletja z de Gaulleom. Termin evrokrat je označeval odtujenost evropskih političnih elit od državljanov in ustvarjanje zasebnih evropskih centrov moči. Tedanji nasprotniki integracijskega procesa so bili označeni za nacionaliste, komuniste in nasprotnike skupnega trga (angleški izraz *anti-marketeer*).

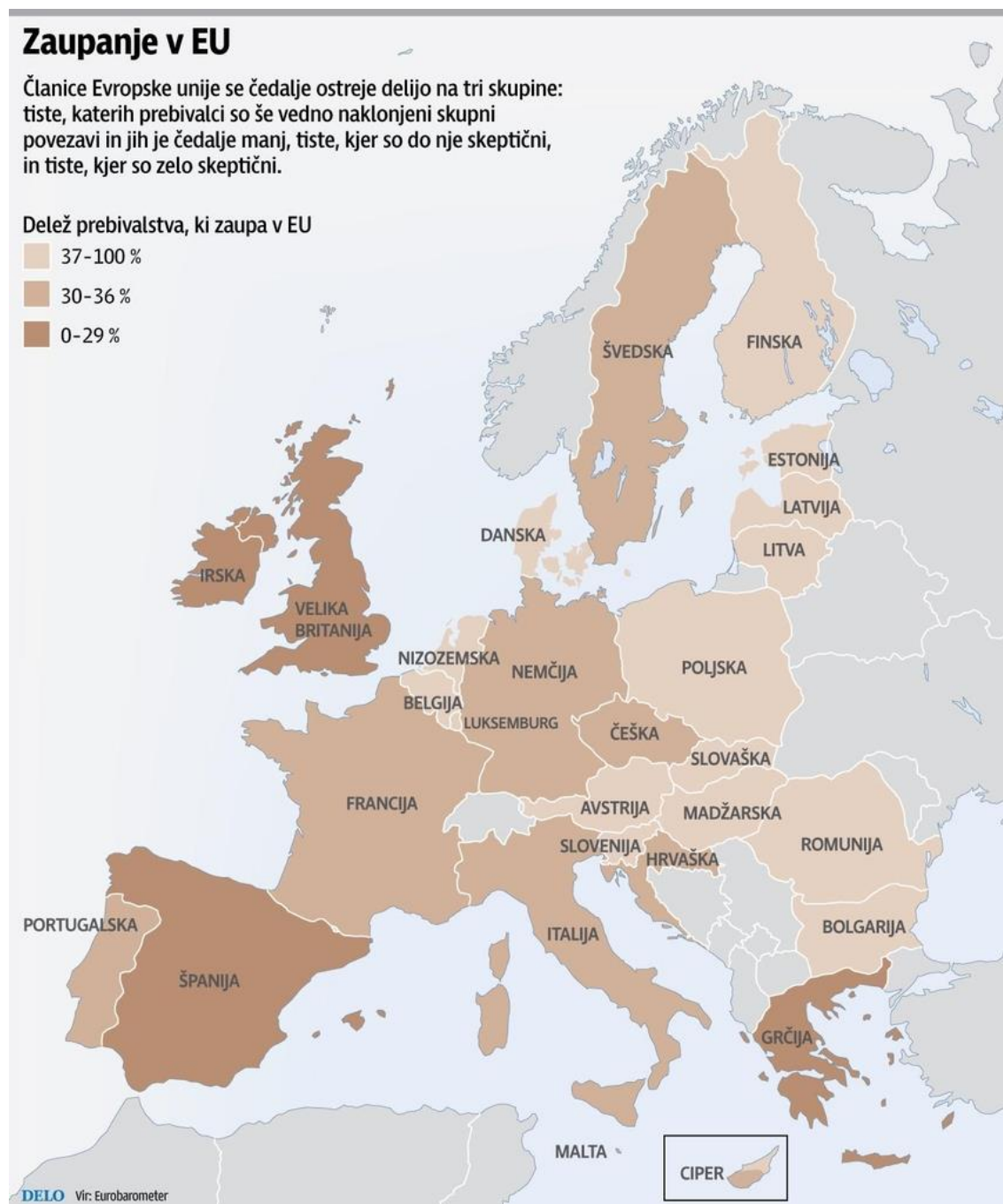
Pojem »evroskepticizem« se pojavi v britanski javni razpravi sredi 80. let prejšnjega stoletja. V pisni obliki je bil prvič zabeležen v britanskem časniku *The Times* 11. novembra 1985. leta (European Sources Online 2015, 2). Kot evroskeptiki so označeni nasprotniki skupnega evropskega tržišča, kar je bilo takrat osrednja tema političnih razprav. Na začetku je pojem strogo britanski, označeval je ne le nasprotovanje institucionalnih oblikam evropske integracije, ampak predvsem globlji britanski odpor proti celinski Evropi, kjer prevladuje francoski nemški politični vpliv. Kot sem že omenila, pojem pridobi na pomembnosti z govorom Margaret Thatcher leta 1988, kjer je Thatcherjeva strogo nasprotovala nadvladi Evropske Unije nad suverenostjo Velike Britanije. Od takrat se je fenomen evroskepticizma širil po Evropi.

Pojem evroskepticizem kot sinonim za vsako obliko nasprotovanja EU poraste kot rečeno, v začetku devetdesetih v času priznavanja Maastrichtske pogodbe, predvsem političen pomen pridobi s zavrnitvijo francoskega in danskega referendumu o ratifikaciji Maastrichtske pogodbe. Na splošno se je povečalo zanimanje za evropske integracijske procese s tem, ko je bilo za ratifikacijo pogodb potrebno izvesti referendume, povečanje Evropske unije pa je razširilo obseg integracijskega projekta.

Danes pojem razumemo kot različne oblike nasprotovanja, nestrinjanja z EU, politiko EU, delovanjem institucij, poteku in načinu integracije. Tradicionalno je bil glavni vir evroskepticizma po Wikipediji (2016) trditev, da integracija slabi nacionalno državo, in pa zahteve po upočasnitvi, zaustavitvi ali obratu integracije znotraj EU. Stališča nekaterih evroskeptikov so vključevala tudi zaznavanje demokratičnega primanjkljaja v EU in prepričanje, da je EU preveč birokratska. Pojem ni enak »proti-evropejstvu« (angl. *Anti-Europeanism*), ki se nanaša na zavračanje evropske kulture in evropeizacije, občutij ter mnenj in diskriminira evropske etnične skupine (prav tam). Pojem proti-

evropejstva se bolj nanaša na vpliv Amerike in ameriške kulture oziroma ne-evropskosti. Če si pogledamo priloženo sliko iz Dela (2013), kjer je sicer prikazano zaupanje držav v EU, lahko vidimo, katere države so bolj evroskeptične in najmanj zaupajo v EU, katere malo manj in katere najbolj zaupajo EU in so najmanj evroskeptične.

Slika 3.2.1: Zaupanje v EU

Vir: Delo (2013).

Iz slike lepo vidimo, da v letu 2013 veljajo za najbolj evroskeptične države obrobja EU, Španija, Velika Britanija, Grčija, Irska, Švedska.

Če gledamo zahodne države članice, najdemo evroskepticizem v strankah političnega obrobja, znotraj radikalne levice in vse več znotraj populistične skrajne desnice. Zaradi tega je evroskepticizem zelo hitro dobil močno negativno konotacijo. Predstavilo se ga je kot politično nekorektnega, ker v sebi nosi dimenzijo ekstremizma, konservativizma, nacionalizma. V zadnjih letih je evroskepticizem postal mainstream fenomen, ki ni več vezan na stranke političnega obrobja in ni več predstavljen zgolj negativno.

Definicija evroskepticizma:

Razvoj evroskepticizma kot političnega fenomena je spodbudil vse večje zanimanje znanstvene skupnosti. Kljub veliki količini objavljene literature danes še vedno ne obstaja enotna in vseobsežna definicija evroskepticizma zaradi svoje večplastnosti in kompleksnosti. V širšem smislu je pojem mišljen kot nasprotovanje obstoječi obliki EU oz. nasprotovanje EU kot celoti (Harmsen in Spiering 2004, 18).

Evroskepticizem je pojav, ki ga v splošnem razumemo kot nasprotovanje evropski integraciji ali določenim perspektivam te integracije (Rovny v Vertič 2007, 10).

Raziskovanje fenomena na ravni političnih strank je začel Paul Taggart (1998, 366), ki pojem tudi uvede v politični diskurz. Evroskepticizem opredeli kot popolno in brezpogojno nasprotovanje procesu evropske integracije. Tega nekaj let kasneje dodatno deli na mehki in trdi evroskepticizem (Taggart in Szczerbiak 2002).

Trdi evroskepticizem definira kot načelno nasprotovanje EU in evropski integraciji (Taggart in Szczerbiak 2002, 7), torej politike proti EU, ki nasprotujejo celotnemu projektu evropske integracije kot je trenutno zamišljen. Poglavitna opredelitev trdega evroskepticizma je zahteva za izhod iz članstva EU ali nasprotovanje članstvu države članice kot edina točka, ki združuje somišljenike.

Danes za trde evroskeptike v Evropskem parlamentu velja Skupina Evropa svobode in neposredne demokracije (EFDD), katere del med drugimi tudi britanska UKIP oziroma Neodvisna stranka Velike Britanije.

Mehki evroskepticizem se od trdega razlikuje po tem, da ne zastopa načelnega nasprotovanja EU, obstaja pa kritika ali skrb na račun ene ali nekaterih politik, ki so trenutno v nasprotju z nacionalnim interesom in usmeritvijo EU (Taggart in Szczerbiak 2002, 7).

Kot kritiko na Taggartovo in Szczerbiakovo delitev na trdi in mehki evroskepticizem ponudita Kopecky in Mudde (v Taggart in Szczerbiak 2003, 7), ki za mehki evroskepticizem pravita, da je preveč širok, vseobsegajoč, posledično bi lahko vsako nestrinjanje s političnimi odločitvami EU pomenilo evroskeptičnost. Kopecky in Mudde sta definirala 4 vrste stališč do EU, in sicer najprej delitev na dve stopnji podpore, na razširjeno podporo evropski integraciji in specifično, posebno podporo Evropski uniji (Kopecky in Mudde, 2002, 300–304). Na razširjeni, čustveni ravni podpore razlikujeta evrofile in evrofobe, medtem ko na specifični ravni razlikujeta evro optimiste in evro pesimiste.

Slika 3.2.2: tipologija 4 stališč strank o integraciji v EU

Podpora evropski integraciji			
		Evrofile	Evrofobi
Podpora EU	EU optimisti	Evro navdušenci	Evropragmatiki
	EU pesimisti	Evroskeptiki	Evro nasprotniki

Vir: Kopecky in Mudde (2002).

Iz delitve izhajajo štiri kategorije umeščanja strank v odnosu do EU. Evro navdušenci na splošno podpirajo projekt evropske integracije in so zadovoljni s trenutnim in nadaljnjim razvojem EU. Evropragmatiki so na splošno proti evropski integraciji, a podpirajo EU dokler imajo od nje koristi. Najbolj zanimiva kategorija so evroskeptiki, ti so na splošno naklonjeni evropski integraciji, a vendar zelo kritično gledajo na trenutni in bodoči razvoj EU. V zadnjo kategorijo spadajo evro nasprotniki, ki zavračajo evropske integracije, zlasti EU kot rezultat integracijskega oziroma povezovalnega procesa (Kopecky in Mudde 2002, 303). Po tej definiciji je pojem evroskepticizem jasno ločen od kategorije evro nasprotnikov.

Taggart in Szczerbiak sta pod vplivom kritik prenovila svoj koncept trdega in mehkega evroskepticizma. Uvedla sta nov kriterij merjenja podpore in nasprotovanja glede na prenos politične moči države v korist EU. Tako je **trdi evroskepticizem redefiniran kot načelno nasprotovanje projektu evropskih integracij na podlagi odstopa in prenosa oblasti na nadnacionalno institucijo oziroma EU** (Taggart in Szczerbiak 2003, 12).

Tipologijo evroskepticizma, kot jo navaja Chris Flood (2002, 5), sestavlja 6 točk, ki se stopnjujejo in omogočajo pozicioniranje različnih strankarskih stališč. Kot prvo navaja odklonilno stališče, ki predstavlja nasprotovanje članstvu v EU in nasprotovanje udeležbi v kakšni izmed EU institucij ali politik. Minimalistično stališče sprejema trenutno stanje, ne želi pa nadaljnje širitve. Gradualistični odnos sprejema integracijo, a s počasnejšim tempom in kančkom previdnosti. Revizionistični odnos teži k vrnitvi v prejšnje stanje pred kakšno večjo pogodbo o reformi. Reformistični odnos se zavzema za izboljšanje obstoječega stanja, medtem ko maksimalistično stališče močno zagovarja nadaljnjo integracijo na ravni celotne Unije.

Obstaja tudi stališče, da je evroskepticizem eden do popolnosti izrabljen pojem, ki vodi v slepo ulico v smislu kompleksnosti oblik konflikta, ki označujejo evropske integracije (Crespy in Verschueren v Zorić 2015, 15).

Navedene oblike in poskusi definicije pojma evroskepticizem jasno kažejo, da ne obstaja univerzalni koncept fenomena evroskepticizma, kar priča na o njegovi večplastnosti.

Najpogostejša je delitev na trdi in mehki evroskepticizem Taggarta in Szczerbiaka, ki pa tudi sama menita, da je potrebno to definicijo dodatno zožiti (Taggart in Szczerbiak 2002, 37).

Strah pred izgubo suverenosti

Strah pred izgubo suverenosti nacionalnih držav v okviru članstva v Evropski uniji se pojavlja kot eden izmed možnih vzrokov za povečanje evroskepticizma, še posebej, ko gre za oblikovanje politik nacionalnega pomena, ki jih država na ravni EU zaradi množice drugih, različnih interesov ne uspe izvajati in se tako v procesu odločanja interes posamezne države kar porazgubi. Koncept suverenosti obsega predvsem idejo o

oblasti, v katero nihče ne sme dvomiti in je kot taka vrhovna, hkrati pa se nanaša na določen teritorij. Lahko jo zaznamo kot notranjo in zunanjo suverenost. Notranja suverenost se veže na vse tri veje oblasti, zakonodajno, izvršno in sodno oblast, in predstavlja moč države. Zunanja suverenost pa obsega moč in nadzor, ki ga ima država v odnosu do drugih držav. Država je torej zunanje suverena, ko sama odloča o svojih zadevah in na njene odločitve ne vpliva nobena druga država (Vertič 2007, 13).

Demokratski primanjkljaj

Znotraj problematike prenosa pristojnosti iz nacionalne na nadnacionalno raven je nastala razprava o primanjkljaju legitimnosti EU, prav tako pa tudi razprava o demokratskem primanjkljaju Evropske unije, ki je prispevala k razvoju evroskepticizma v političnem smislu. Po krizi okoli Maastrichtske pogodbe se je spraševanje o demokratski legitimnosti Unije povečalo. Demokratski primanjkljaj lahko definiramo kot moč, preneseno na raven skupnosti evropskih institucij in nadzorom demokratsko izvoljenega parlamenta nad to močjo. Demokratski primanjkljaj se pojavlja torej, ko gre za prenos politične pristojnosti na institucije EU, ki so manj demokratske kot institucije na državni ravni (Lord v Zorić 2015, 29). V institucionalnem smislu je demokratski primanjkljaj mogoče zaznati v pomanjkanju nadzora Evropskega parlamenta nad izvršno vejo oblasti v EU, ki jo imata v rokah Evropska komisija in Svet EU. Ta nadzor se je z institucionalnim razvojem EU preko novih pogodb nekoliko povečal, zaznati je določen napredek pri vzpostavljanju nacionalnega ravnotežja (Lajh v Vertič 2007, 15). Pogodba iz Maastrichta je uvedla proceduro soodločanja, ki v sprejemanju zakonodaje vključuje v enaki meri Evropski parlament in Svet Evropske unije. že Amsterdamska pogodba (1996) je poenostavila postopek soodločanja z manj krogi branja, medtem ko je Pogodba iz Nice (1999) pravzaprav nadomestila proceduro sodelovanja z postopkom soodločanja. Skozi Lizbonsko pogodbo je postopek soodločanja postal standardni zakonodajni postopek v Evropski uniji.

Scharpf (v Vertič 2007, 15) pravi, da se je demokratski primanjkljaj v veliki meri pojavil zaradi pomanjkanja skupne identitete oziroma vseevropskega političnega diskurza, ki pa je tudi razlog za legitimnostni primanjkljaj. Tudi Lajh (prav tam) se strinja s povezanostjo demokratskega primanjkljaja z legitimnostnim, ko pravi, da je

demokratični primanjkljaj »ena izmed temeljnih značilnosti (ne)legitimnosti Evropske unije«.

Legitimnostni primanjkljaj EU

EU je razvila nov tip političnega sistema, ki mu primanjkujejo nekateri pomembni elementi, značilni za demokratične načine vladanja in uravnavanja javnih zadev. Nekateri pravijo, da je prav pomanjkanje demokratične legitimnosti in nadzor nad postopkom sprejemanja evropske zakonodaje kot ključnih problemov EU vzrok za povečanje evroskepticizma. Najpomembnejši izziv za EU je, kako vzpostaviti demokratične institucije in postopke sprejemanja odločitev na nad-državni ravni ob upoštevanju vlog formalnih in neformalnih akterjev, združenj, državljanov in interesov posameznih družbenih skupin v procesu odločanja (Krašovec 2005, 43).

V razpravah o demokratičnosti EU je vedno prisotno tudi vprašanje legitimnosti, saj gre za pojma, ki sta med seboj povezana in drug drugega pogojujeta. Večina avtorjev, ki se ukvarja z demokratičnostjo EU, hkrati tudi govori o mejah legitimnosti posameznih načinov urejanja in vladanja v EU (prav tam, 48). Schmitter pravi, da je legitimnost v bistvu pričakovanje, da se bodo vladani prostovoljno podredili tistim, ki vladajo in njihovim odločitvam, saj so prepričani, da njihove odločitve temeljijo in izhajajo iz splošno sprejetih norm in vrednot. Legitimnost pretvarja moč/oblast v avtoriteto in hkrati vzpostavlja obveznost enim, da spoštujejo pravila, in pravico drugih, da pravila določajo (Schmitter v Krašovec 2005, 49).

Weiler opozarja na nujnost upoštevanja razlik med formalno (pravno) legitimnostjo in družbeno (empirično) legitimnostjo. Formalna legitimnost pomeni, da se ob oblikovanju institucij in sistema upošteva vse zahteve pravnega reda. Predstava o legitimnosti mora temeljiti na demokratični osnovi, ki pomeni pristanek naroda na oblastne strukture in proces določanja. Zato določena institucija zadosti pogojem legitimnosti, če se je njena struktura izoblikovala skozi demokratične procese. Za institucije EU je mogoče trditi, da so legitime, saj so jih skozi ratifikacije pogodb potrdili demokratično izvoljeni nacionalni parlamenti. Institucijam EU pa primanjkuje družbena legitimnost, ki pomeni empirično ugotovljeno sprejemanje sistema v družbi. O družbeni legitimnosti lahko govorimo, če delovanje vlade kaže njeno zavezanost vrednotam, ki so del splošne politične kulture (npr. pravičnost, svoboda, splošno blagostanje) in če te vrednote s

svojimi politikami tudi zagotavlja. Institucija, sistem ali politična tvorba morajo uživati formalno legitimnost, da bi lahko imele družbeno legitimnost, vendar ni nujno, da sistem s formalno legitimnostjo uživa tudi družbeno legitimnost. EU nedvomno doživlja krizo legitimnosti, in sicer gre za pomanjkanje družbene legitimnosti (Weiler v Krašovec 2005, 49).

Po Maastrichtski pogodbi se v političnih in predvsem v strokovnih razpravah vse bolj izpostavlja problem demokratičnosti in legitimnosti odločitev v EU. Oblast v Evropski uniji je enako kot v drugih demokratičnih sistemih, odvisna od konsenza državljanov, to je legitimnosti. Čeprav kljub značilnostim mednarodne organizacije in države Evropska unija ni ne eno ne drugo, razvila pa se je čez meje sistema meddržavnega sodelovanja v sistem, ki ima indirektni učinek na državljane EU. Indirektna legitimnost izvirajoča iz držav članic ni bila več zadostna, za večjo podporo prebivalcev EU je treba povečati direktno legitimnost, kot jo poznamo v državah članicah (Beetham in Lord v Vertič 2007, 16). Lord na osnovi teorij Webra in Scharpfa loči dva izvora oziroma sestavini legitimnosti, in sicer vsebinska legitimnost v obliki dejanj vlade (legitimnost učinka) in postopkovna legitimnost v obliki dejanj vlade kot legitimnost vložka.

K večji legitimnosti vložka na evropski ravni lahko prispevajo neposredne volitve v Evropski parlament, kjer pa zasledimo, kot bom omenila tudi v nadaljevanju, vedno nižjo volilno udeležbo (glej tabelo B na strani 57) in naraščajočo brezbriznost državljanov. Model drugorazrednih volitev, ki sta ga razvila Reif in Schmitt (Vertič 2007, 16), je ponudil razlago nižje volilne udeležbe na volitvah v Evropski parlament v primerjavi z volitvami na nacionalni ravni. Avtorja razlagata, da so volitve v evropski parlament drugorazredne zato, ker so za državljane manj pomembne kot nacionalne in ker so teme uporabljene v političnem boju, ki odločajo o zmagovalcu na volitvah v EP, nacionalne in ne evropske (Usherwood v Vertič 2007, 16). Tako so tudi referendumski kot druga oblika, ki prispeva k legitimnosti vložka, ki so vezani na glasovanje o EU temi, pogosto povezani z domačo tematiko.

Naraščajoča soodvisnost v modernem globaliziranem svetu posledično vodi k vprašanju demokratične legitimnosti odločitev. Oži se krog razpoložljivih ukrepov, ki jih lahko sprejemajo nacionalni oziroma državni subjekti, zato se vse bolj kot samoumevne rešitve ponujajo mednarodne in naddržavne povezave, ki omogočajo skupno delovanje in večjo učinkovitost sprejetih odločitev in ukrepov. Če naj imajo take

odločitve ustrezno demokratično legitimnost, potem mora biti državljanom nedvomno omogočena seznanjenost z različnimi alternativnimi odločitvami in njihovimi možnimi učinki. Omogočeno jim mora biti, da sodelujejo pri oblikovanju in sprejemanju odločitev, še zlasti pa morajo imeti na voljo instrumente za uveljavljanje politične odgovornosti tistih, ki v njihovem imenu odločajo. Za EU je tako mogoče trditi, da kljub obstoju demokratičnih struktur v njej zaznavamo demokratični primanjkljaj in pomanjkljivo družbeno legitimnost odločitev – njihovo sprejemanje (istovetenje) pri državljanih (Krašovec 2005, 63).

3.3 Akterji evroskepticizma

Številne institucionalne in ekonomske reforme v zadnjih dveh desetletjih, še posebej po podpisu Maastrichtske pogodbe, so privedle do porasta evroskepticizma na vseh ravneh in javne kritike modela Evropske unije. Skepsa do EU je prenehala biti omejena samo na politične elite, ki so dolgo časa vodile integracijski proces in ima danes svoje številne akterje. V večini držav članic so glavni akterji evroskepticizma politične stranke, tako glavne vladajoče kot tudi obrobne stranke. Evroskeptično stališče je zlasti produkt ideološkega opredeljevanja strank, do izraza pa prihaja kot pomembno strateško orožje v strankarskem tekmovanju. Najdemo ga na celotnem političnem spektru, do leveice do desnice. Nič manj ni dinamičen niti evroskepticizem evropskih državljanov, ki s svojimi glasovi za ali proti ratificirajo določene odločitve EU in tako zelo jasno izražajo svoja stališča do EU in integracijskega procesa. Evroskepticizem na tej ravni tako kot na ravni političnih strank v večini primerov ni radikalen, tako da stališča evro-nasprotnikov še naprej predstavljajo manjšino. Državljeni svoje nezadovoljstvo z integracijskim procesom v glavnem izražajo skozi vrednotenje konkretnih političnih dogajanj v EU, učinkom njenih politik in delom njenih institucij. Pomemben vpliv ima tudi pomanjkanje informacij in nezmožnost vplivanja na integracijski proces. Pri tem določeno vlogo igrajo tudi socio-demografske značilnosti državljanov. Prisotna gospodarska in finančna kriza EU je privedla do porasta skepse med državljani, ker postaja vprašljivo, če lahko EU izpolni svojo temeljno obljubo izboljšanja ekonomske blaginje. Na poseben način evroskepticizem ustvarjajo tudi mediji kot posredniki informacij, elektronski in tiskani mediji lahko z načinom svojega poročanja vplivajo na

javno mnenje in spodbujajo evroskepticizem navkljub splošno pozitivnemu odnosu do EU in evro-integracij.

3.3.1 Evroskepticizem državljanov

Evroskepticizem se je na začetku raziskoval na ravni političnih strank. Državljeni kot akterji so postali pomembni šele po Maastrichtu. Evropska unija je bila v začetni fazi poudarjeno projekt političnih elit in manj neposrednih odločitev njenih državljanov. Obdobje do Maastrichta je zaznamoval permisivni konsenz, državljanom še vedno oddaljena Evropa in EU nista predstavljali politične prioritete. Politične elite so na ta način dobile popolno svobodo pri ustvarjanju Evropske skupnosti. Vse do ratifikacije pogodbe iz Maastrichta pro-evropske elite in ekonomski interesni lobiji niso naleteli na večji odpor državljanov pri realizaciji integracijskega projekta. S Maastrichtsko pogodbo postane Evropa vse pomembnejša za njene državljane, z rastočo evropeizacijo političnega dialoga ter posledično fenomenom evroskepticizma stališča državljanov pridobijo na pomembnosti (Hix 2005, 147). Konec obdobja permisivnega konsenza se kaže z večjo občutljivostjo javnosti na politično situacijo v EU, vplival je tudi na mobiliziranje posameznikov in družbe preko določenih akcij kot so referendum ali politični shodi in protesti. Tak razvoj se razlaga kot transformacija iz stanja permisivnega konsenza v stanje »omejujočega nesoglasja« (angl. *Constraining dissensus*) (Hooghe in Marks v Zorić 2015, 79). Teme povezane z Evropsko unijo postajajo osrednje, pogosto sporne, teme v javnih razpravah držav članic.

Svojo legitimnost je EU v glavnem črpala iz predpostavke, da lahko svojim državljanom zagotovi blaginjo skozi ekonomsko integracijo, danes pa je v ekonomski krizi. Po neuspehu referendumov na Irskem, Nizozemskem in Franciji je postalo jasno, da integracija ni več samo stvar političnih elit, temveč postaja pomembno, kaj o Evropi mislijo njeni državljani. Tega se danes zaveda tudi sama EU, ki postavlja za izhodišče, da demokratična legitimnost predvideva eno Evropo, ki posluša pričakovanja svojih državljanov in s pomočjo ustreznih politik išče rešitve za njihova vprašanja.

3.3.2 Evroskepticizem političnih strank

V Maastrichtski pogodbi je zapisano (čl. 191) da so politične stranke na evropski ravni pomemben faktor integracije znotraj EU, saj prispevajo k oblikovanju evropskega zavedanja in izražajo voljo njenih državljanov (Wikipedia).

Politične stranke so eden glavnih akterjev v procesu politične zastopnosti. Igrajo namreč ključno vlogo pri izbiri članov v evropskih institucijah (najbolj neposredno se to kaže pri Evropskem parlamentu in Svetu Evropske unije). Posredni vpliv pa imajo pri izbiri komisarjev v Evropsko komisijo. Stranke igrajo ključno vlogo pri referendumih o evropskih zadevah, saj mobilizirajo volivce in vodijo celotno dogajanje okoli referenduma. Pomembno je tudi dejstvo, da politične stranke oblikujejo politike na domači ravni in tako posredno čedalje bolj oblikujejo politike tudi na evropski ravni (Taggart in Szczerbiak 2002, 6). Zaradi teh dejstev so politične stranke ključni akter tudi pri razvoju evroskepticizma. Evroskepticizem je postal uveljavljen del vseh političnih strank članic EU in v njihovih političnih sistemih (Taggart in Szczerbiak 2002, 9).

Stranke, katerih politični programi ne izpolnjujejo pričakovanj volivcev, dolgoročno težko dosežejo uspešne volilne rezultate. Skozi evropeizacijo političnega diskurza je pričakovati, da se bo ta vpliv še okrepil. V tem smislu stranke izpolnjujejo funkcijo politično pomembnih in operativnih predstavnikov določenih političnih stališč v politični razpravi.

Raziskovanje evroskeptičnega fenomena v širšem smislu se je osredotočilo predvsem na politične stranke in nacionalne strankarske sisteme.

3.3.3 Evroskepticizem političnih elit in interesnih organizacij

Politične elite oz. elite v širšem smislu so izjemno pomemben akter v političnem življenju. s pojmom »elita« se označuje določena skupina ljudi, del družbenih skupin ali družb, ki predstavljajo manjšino, a imajo nesorazmerno veliko moč v odnosu nad večino. V idealu gre za najboljše ali izbrane. Tu se ne glede na legitimnost poudarja pozicija moči in vpliva v smislu sprejemanja odločitev na politični ravni.

Integracijski proces so od nekdaj vodile in upravljale elite, ki so računale na poslušnost državljanov (Blanuša v Zorić 2015, 130). To niti ni presenetljivo, če upoštevamo moč, ki jo ima politična elita preko vpliva na državljane in predpostavke, da v svojem

razsvetljenem pristopu elite bolje od državljanov vedo, kaj je dobro za njih same. Tako delovanje političnih elit je na začetku integracijskega procesa vzbudilo razne kritike in evroskeptična stališča.

Evroskepticizem političnih elit se pojavlja na ravni pro-integracijske razprave, znotraj katere želi vsaka od elit prevladovati (Zorić 2015, 131). Izmenična prevlada določenih elit, ki vodijo integracijski proces, neizogibno ustvarja evroskeptična stališča med ne-dominantnimi elitami in med tistim delom, ki se ne strinja z načinom in smerjo integracije.

Iz navedenega je razvidno, da gre za izredno zapleten, večslojen in razdrobljen proces, kjer prihaja do kontaktov in konfliktov med raznolikimi, pogosto nasprotujočimi si interesi.

3.3.4 Vpliv medijev na oblikovanje stališča do EU

Vloga medijev v sodobni družbi je izjemnega pomena, ker mediji s plasiranjem in oblikovanjem informacij vplivajo na oblikovanje političnih stališč in vrednot državljanov. Najpomembnejša naloga medijev je nedvomno informiranje javnosti, poleg tega mediji opravljajo tudi pomembno kritično in korektivno funkcijo v političnem demokratičnem procesu, ki poleg ostalega daje možnost in prostor za izražanje stališč drugih družbenih in političnih akterjev (Zorić 2015, 137).

Mediji so nujen in pomemben akter znotraj fenomena evroskepticizma ne le kot posredniki takih stališč ampak tudi kot aktivni akterji.

Medijska obravnava Evropske unije in integracijskega procesa prispeva k oteženemu poistovetenju državljanov z EU, kar lahko privede do evroskepticizma. Mediji po pravilu niso odprto evroskeptični, ampak kljub načelni pro-integracijski orientaciji s svojim pretežno enostranskim pristopom in neangažiranostjo prispevajo k ustvarjanju pogojev, ki lahko generirajo evroskepticizem.

3.4 Vrste evroskepticizma

Ne obstaja enotna klasifikacija vrst evroskepticizma, različni avtorji obdelujejo ta fenomen odvisno od političnega, ekonomskega ali kulturnega področja delovanja EU, na katerem se pojavlja.

Eno od klasifikacij obravnava avtorica Catharina Sørensen, ki razlikuje štiri vrste javnega evroskepticizma. Te so:

- **ekonomski evroskepticizem**, ki temelji na oceni stroškov in koristi državljanov ali držav članic, s katero ocenjujejo ali bodo imeli materialne in finančne koristi od EU in integracije na splošno,
- **suverenostni evroskepticizem** oziroma evroskepticizem, osnovan na vprašanju suverenosti, delijo državljani, ki doživljajo EU kot gospodarsko uspešno družbo, toda ostajajo skeptični. Odločilno je, da sodelovanje ne ogroža nacionalne suverenosti, zato je zelo verjetno, da bodo imeli težave s sodelovanjem na nadnacionalni ravni.
- **demokratski evroskepticizem** se navezuje na demokratični primanjkljaj EU, preučuje vprašanje njene legitimnosti in njene oblasti.
- **družbeno-politični evroskepticizem** je morda najznačilnejša vrsta evroskepticizma, ki zavrača trenutni politični koncept EU ter ga kritizira in preučuje v njegovem družbenem segmentu, oziroma se zoperstavlja neoliberalnim politikam EU (Sørensen 2008, 8).

Vzporedno h klasifikaciji Sørensenove lahko navedem klasifikacijo Cecile Leconte, ki tudi loči glavne tipe evroskepticizma:

- utilitarni,
- politični,
- vrednotno osnovani in
- kulturni anti-evropeizem (Leconte 2010, 43).

Utilitarni tip se nanaša na dvom o koristi, ki izhaja iz članstva v EU na raven državljanov ali države, ki se sprašuje, če predlagana politika EU prinaša večje koristi kot pa stroške državi. Politični tip evroskepticizma se nanaša na grožnjo za nacionalno suverenost ali nacionalno identiteto, ki izhaja iz EU integracije. Vrednotno zasnovani evroskepticizem (*angl. value-based*) izhaja iz vmešavanja EU v vrednostna vprašanja, ki so tradicionalno v domeni nacionalne države, denimo pravica do splava, vprašanje poročnih skupnosti, pravo manjšin, ribolovne kvote. Kulturni anti-evropeizem ima svoje korenine v

nasprotovanju do Evrope kot celine in nezaupanja do družbenih modelov in institucij ter evropski civilizaciji kot celoti.

Če povežemo obe klasifikaciji, ustreza utilitarnemu evroskepticizmu Lecontove tip ekonomskega evroskepticizma Sørensenove, obe se osredotočata na koristi in stroške, ki jih prinaša članstvo v EU. Politični evroskepticizem se pri Lecontovi nanaša na grožnjo, ki jo za nacionalno suverenost ali nacionalno identiteto predstavlja EU integracija, kar je razširjena verzija v razmerju do suverenostnega evroskepticizma Sørensenove. Vrednotno osnovanega lahko povežemo z demokratičnim v tem pogledu, da se oba lahko navezujeta na demokratične vrednote, v katere posega EU, za katere ni nujno, da ima pristojnosti. Kulturnega lahko povežemo z družbeno političnim evroskepticizmom.

Pregled obeh klasifikacij pokaže, da so mogoči različni pristopi in razmejitve fenomena evroskepticizma. To lahko privede do tega, da se kategorije medsebojno prekrivajo, kar je posledica kompleksnosti in večplastnosti fenomena evroskepticizma, kar sem navedla že pri definiciji pojma.

4 Evroskepticizem političnih strank znotraj Evropskega parlamenta

Evropski parlament predstavlja edino evropsko institucijo, znotraj katere je mogoča konfrontacija političnih strank, pa tudi drugih evropskih organizacij in institucij. Glede na to, da so člani neposredno voljeni, bi Evropski parlament kot tak moral predstavljati čvrsto oporišče za državljane članic in njihove vlade. Vendar pa državljani večkrat nimajo jasne slike o dogajanju znotraj parlamenta in njihovih predstavnikov, kar privede do pomanjkanja verodostojnosti in zaupanja v to institucijo. V obdobju od 1952 do 1979 je to predstavljalo velik problem, kajti takrat so nacionalne vlade neposredno določale svoje člane v EP, ko so pro-integracijsko naravnani predstavniki bili bolj zastopani kot pa ostali. Princip neposrednega glasovanja o predstavnikih EP je bil dolgo sporna tema, kajti obstajala je bojazen, da bi s tem EP pridobil na moči in vplivu v primerjavi z nacionalnimi parlamenti. Po uvedbi neposrednih volitev so se volitve v EP tretirale kot drugorazredne, ker so jih državljani, politične stranke in mediji obravnavali manj pomembne kot »prvorazredne« oz. volitve na državni ravni. Zaradi tega razloga je

EP izgubil pomembnost, ki bi jo moral imeti kljub povečanju moči pridobljene z evropski pogodbami, iz tega tudi izhaja del kritike o demokratičnem primanjkljaju v EU.

Skozi desetletja in po zaporednih spremembah evropskih temeljnih pogodb je Parlament pridobil obsežne zakonodajne in proračunske pristojnosti, ki mu omogočajo, da lahko skupaj s predstavniki vlad držav članic v Svetu odloča o usmeritvi evropskega projekta. Pri tem si prizadeva za podpiranje demokracije in človekovih pravic tako v Evropi kot po vsem svetu (Evropski parlament).

EP je edini neposredno izvoljeni organ EU, ki zastopa 500 milijonov prebivalcev EU. V 2014 je bilo 168 milijonov Evropejcev volivcev v EP, udeležba na teh volitvah pa je bila 42, 61 % (European and national elections figured out 2014).

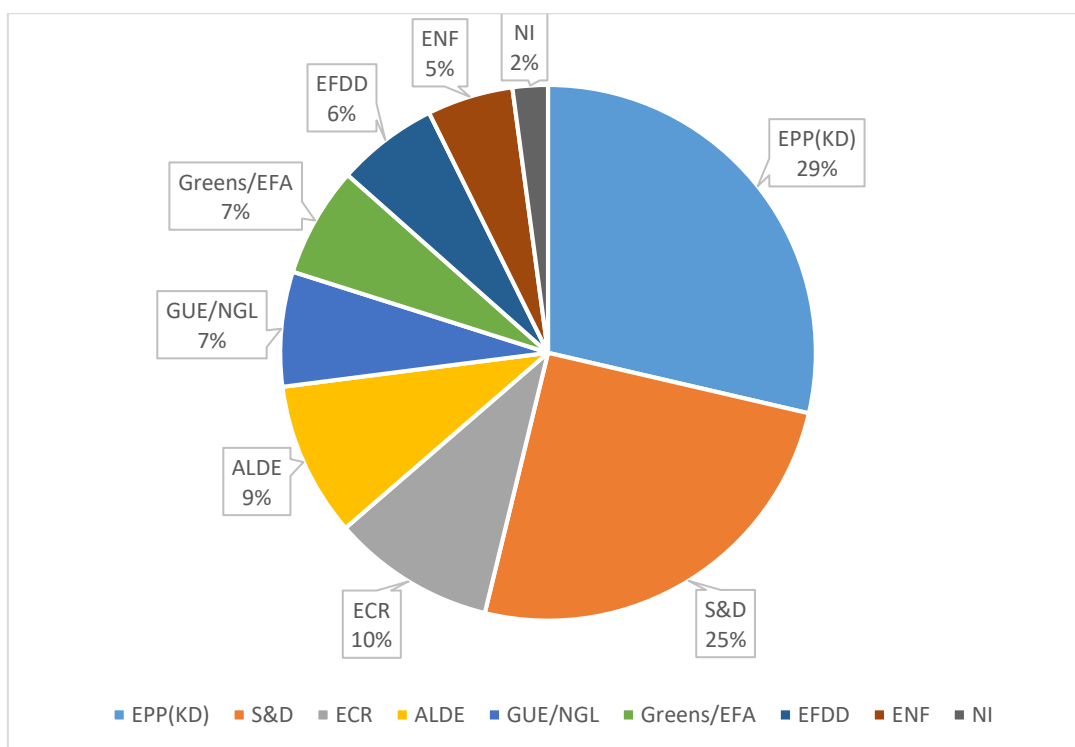
Za razliko od nacionalnega parlamenta, ki deluje v ločeni in razviti evropski politični sferi, je EP prizorišče politične arene, kjer se lahko svobodno izražajo različna mnenja, pogledi, kar pa navadno za nacionalne parlamente ne velja. Zaradi tega se tudi trenja znotraj EP dogajajo na drugačni ravni. EP ima med drugimi tudi funkcijo zastopanja nacionalnih interesov, predstavlja tudi oder za izražanje in soočanje evroskeptičnih in proti evropskih stališč.

Razlika med nacionalnim in EP se kaže v njegovi sestavi. Člani, torej parlamentarci so izvoljeni v EP na listah obstoječih, nacionalnih političnih strank in se po konstituiranju povežejo v evropske politične skupine, skladno z njihovim nazorom oziroma pogledi, ki jih imajo do EU in integracijskega procesa. EP je hkrati institucija znotraj EU in mesto, kjer se lahko jasno in glasno izražajo evroskeptična in proti evropska stališča. Po tipologiji Kopeckega in Muddea (2002) je zgrajena tipologija evroskeptičnih predstavnikov (Costa in Brack v Zorić 2015, 123), ki ponazarja obstoj štirih tipov modela evroskeptičnega predstavnika oziroma parlamentarca:

- *Anti-EU* predstavniki, kritizirajo projekt evropske integracije in njegovo implementacijo,
- *Minimalisti* so tisti, ki so načelno za EU, a vendar so kritično nastrojeni do današnjega načina razvoja EU,
- *Reformisti* so predstavniki, ki so zmerni v kritiki delovnih metod v EU, a jo želijo reformirati,
- *»resigniranci«* so proti EU in v prvi vrsti zastopajo nacionalno suverenost.

Navedena tipologija kaže, da lahko govorimo o zelo različni sestavi predstavnikov, ki zavzema razpon od ekstremno desnih do desno populističnih strank pa do levih in konzervativnih strank. Prav različnost v Evropskem parlamentu onemogoča oblikovanje enotne večine, ki bi vedno zastopala enaka stališča in branila iste interese, temveč se večina oblikuje po potrebi, odvisno od teme glasovanja in obravnavane tematike, kar daje EP dinamiko, ki na ravni nacionalnih parlamentov ne obstaja. Že volitve v EP 2009 so pokazale na povečanje števila evroskeptičnih skupin, še bolj pa je to značilno za zadnje volitve v EP leta 2014, tako prodor evroskeptični strank kot tudi nasprotnikov EU.

Graf 4.1: Sedanja sestava Evropskega parlamenta, mandat 2014 – 2019

Vir: povzeto po Evropski parlament (2016).

Glede na rezultat zaporednih pogodb in pristopov se je število članov v Evropskem parlamentu povečalo z izvornih 410 iz julija 1979 do današnjega števila, ki je 751 (glej prilogo A), določen z Lizbonsko pogodbo (European and national elections figured out 2014). Leta 2009 je štel EP 766¹² poslancev. Neposredne volitve vanj pa se izvajajo na

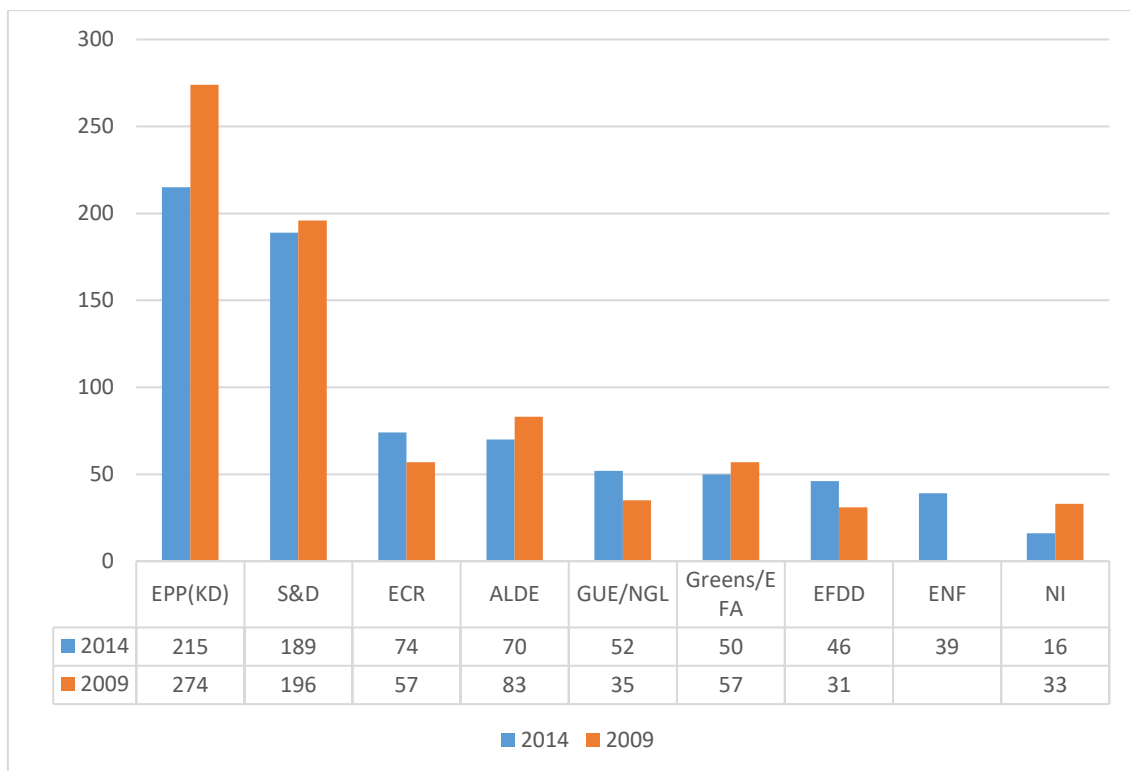
¹² Število poslancev v Evropskem parlamentu se je ob širitvah doslej zviševalo, po volitvah konec maja 2014 pa se v skladu z določili Lizbonske pogodbe znižuje. Medtem ko je sedeže v parlamentu po pridružitvi Hrvaške (pridružena 2013 z 12 poslanci) zasedalo 766 izvoljenih predstavnikov 28 držav, jih v novem sklicu tam sedi le še 751. Slovenija ohranja osem sedežev.

vsakih 5 let. Poslanci se v tokratnem sklicu združujejo v osem političnih skupin in skupino neodvisnih poslancev (glej priloženo Prilogo Č in grafa 4.2 in 4.3 spodaj), ki niso člani nobene izmed političnih skupin, medtem ko jih je bilo v sklicu 2009-2014 sedem in skupina nepovezanih. Politična skupina nastane najmanj iz 25 poslancev iz najmanj ene četrtine¹³ držav članic, vsak parlamentarec pa je lahko član le ene izmed skupin (Evropski parlament).

Na eni strani politične skupine predstavljajo formalne predstavnike evropske politične stranke v parlamentu, na drugi pa politične koalicije več evropskih strank, nacionalnih strank in neodvisnih politikov. Politične skupine se oblikujejo na podlagi svojih ideoloških načel, tisti, ki se kot taki ne uspejo predstaviti, so lahko razpuščeni. Predstavniki v EP delujejo na temelju politične pripadnosti znotraj političnih skupin. Niti ena politična skupina nima večine glasov, tako da vedno potrebuje podporo poslanskih kolegov, vsako sprejeto stališče pa je rezultat razprave znotraj same skupine, pri čemer niti en predstavnik ne more biti prisiljen glasovati na določen način. Znotraj nekaterih skupin obstajajo evroskeptične in proti evropske frakcije, kot tudi evroskeptične in pro-evropske skupine v celoti.

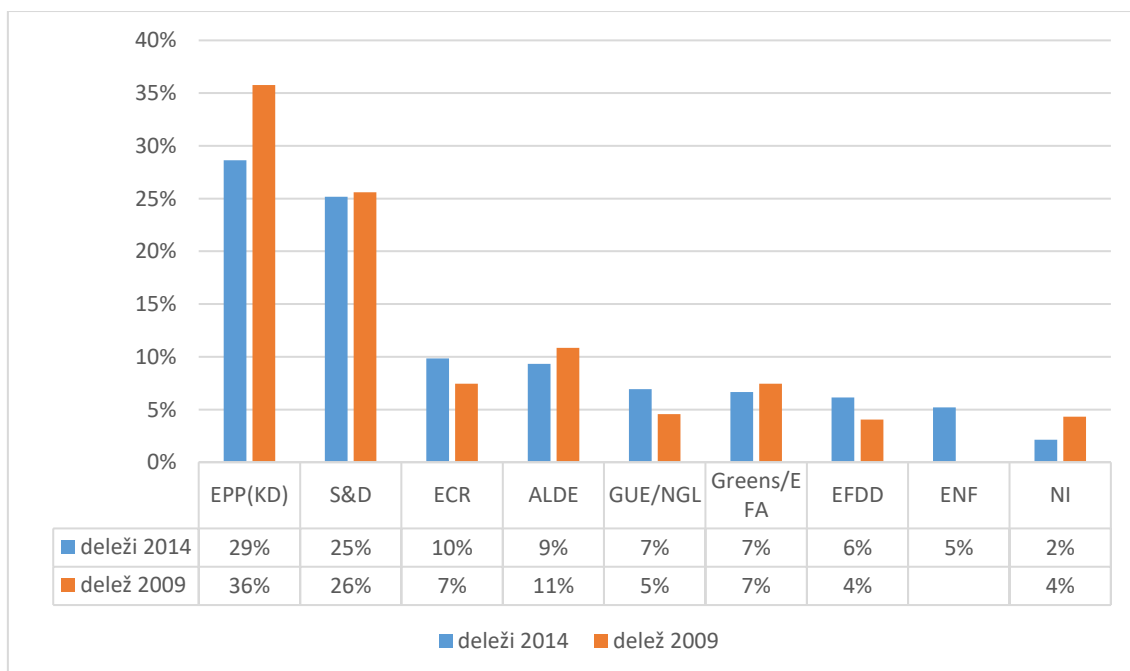
Graf št. 4.2: Primerjava rezultatov volitev v EP 2009 in 2014 po številu poslancev

¹³ Četrtino predstavlja 7 držav članic.

Vir: povzeto po Evropski parlament (2016)

Graf št. 4.3: Primerjava rezultatov volitev v EP 2009 in 2014 v odstotkih

Vir: povzeto po Evropski parlament (2016)

Ob ogledu grafa z volilnimi rezultati vidimo, da je v 2009 sedem in v 2014 osem poslanskih skupin, zadnja Skupina Evropa narodov in svobode (ENF) je bila ustanovljena junija 2015, eno leto po ustanovnem sklicu 2014. Največ sedežev je v primerjavi z 2009 izgubila Skupina Evropska ljudska stranka (Krščanski demokrati) (EPP), ki je z 274 prišla na sedanjih 215. Tudi Skupina Napredno zavezništvo socialistov in demokratov v Evropskem parlamentu (S&D) in Zavezništvo liberalcev in demokratov za Evropo (ALDE) sta izgubili 7 oziroma 13 sedežev in imata sedaj 189 in 70, ALDE pa je v tem sklicu padla na četrto mesto. Skupina Evropskih konservativcev in reformistov (ECR) je pridobila, pristala je na tretjem mestu s 74 poslanci. Skupina Evropska združena levica in Zelena nordijska levica (GUE/NGL) je kot peta izboljšala svoj rezultat, pridobila 17 mandatorov in jih ima 52, dva več kot Skupina Zeleni in Evropska svobodna zveza, ki je padla s četrtega na šesto mesto. Pridobila je tudi Skupina Evropa svobode in neposredne demokracije (EFDD), z 31 se je povzpela na 46 sedežev in tako zaseda 6-odstotni delež mest v EP. Novoustanovljena Skupina Evropa narodov in svobode ima 39 poslancev, nepovezanih pa je sedaj 16 poslancev.

V sedanjem sklicu EP prevladujejo stranke političnega centra, ki so zbrane v skupinah Evropska ljudska stranka (krščanski demokrati) (EPP), Napredno zavezništvo socialistov in demokratov v Evropskem parlamentu (S&D) in Zavezništvo liberalcev in demokratov za Evropo (ALDE).

Desnica deluje v okviru skupin Evropskih konservativcev in reformistov (ECR) in Evrope svobode in neposredne demokracije (EFDD) in novoustanovljene Evrope narodov in svobode (ENF), sestavljajo pa jo politične stranke francoska Nacionalna fronta, nemška neonacistična stranka Nacionalna demokratska stranka, grška skrajno desna Zlata zora, proti evropska Danska narodna stranka, finska evroskeptična Stranka Fincev, nizozemska skrajno desna Stranka svobode, avstrijska Svobodna stranka, madžarska stranka Jobbik in italijanska skrajna desnica Severna liga (RTVSLO 2014).

Levica pa je zbrana v skupinah Evropska združena levica in Zelena nordijska levica (GUE/NGL) in skupini Zeleni in Evropska svobodna zveza (Greens/EFA).

Poslanska skupina Evropske ljudske stranke (Krščanskih demokratov) (EPP) je bila oblikovana leta 2009 in združuje desne, krščanske in konservativne stranke ter se smatra za največjo skupino v EP vse od leta 1999. Poslanci želijo izvesti program reform za prihodnost Evrope, da bi izboljšali njeno konkurenčnost za večjo rast in več delovnih

mest ter ponovno pridobili zaupanje evropskih državljanov. To bodo po njihovem prepričanju najučinkoviteje dosegli prek enotnega trga, pri tem je potrebno izvajati obstoječa pravila in izkoristiti potencial enotnega digitalnega trga (Skupina Evropska ljudska stranka (Krščanski demokrati)).

Skupina naprednega zavezništva socialistov in demokratov v Evropskem parlamentu (S&D) je druga največja skupina v EP, oblikovana prav tako kot EPP leta 2009, združuje leve, socialdemokratske in delavske stranke. Zavzema se za Evropo, ki temelji na načelih svobode, enakosti, solidarnosti, raznolikosti in poštenosti. Spada v pro-evropsko orientirano združenje, ki od 1987. leta tesno sodeluje z EPP, da bi si zagotovila večino v parlamentu. Za to koalicijo levice in desnice lahko rečemo, da je prevladujoča v okviru EP.

Skupina Evropskih konservativcev in reformistov (ECR) predstavlja tretjo največjo politično združenje v EP po volitvah 2014. Klub predstavnikov te skupine je bil oblikovan leta 2009, njihov cilj pa je borba proti federalizaciji EU. Skupina se smatra za evroskeptično, zavzema se za reformirano EU, ki bi priznavala samostojnost držav članic, uvršča se na desno sredino, predstavlja pa zvezo med vzhodnimi in zahodnimi evropskimi strankami oziroma med konservativci in reformisti.

Skupina Zavezništva liberalcev in demokratov za Evropo (ALDE) je pro-evropsko orientirana, ustanovljena pa je bila 2004. Je skupina liberalnega centra, ki jo sestavljata dve evropski politični stranki Zveza liberalcev in demokratov za Evropo in Evropska demokratska stranka, izvorno je oblikovana kot liberalna skupina, ki danes svoje delovanje temelji na neoliberalni ekonomiji in se zavzema za enotno evropsko tržišče in obstanek EU.

Konfederalna skupina Evropske združene levice - Zelene nordijske levice (GUE/NGL) združuje stranke leve orientacije, socialiste in bivše komuniste, oblikovana pa je bila leta 2009. Lahko jo uvrstimo v kategorijo mehkih evroskeptikov, ker načelno ne nasprotuje integraciji, je pa kritična do njene sedanje organiziranosti, še posebej do socialne politike in pomanjkanja demokracije. Skupina meni, da je potrebno evropske institucije v celoti reformirati, da bi postale popolnoma demokratične. V neoliberalnem pristopu Unije vidi nevarnost, zavzema se za njegovo ukinitvev in tudi za okrepitev političnega koncepta medsebojnega enakopravnega sodelovanja in za zapustitev zveze NATO.

Skupina Zelenih/Evropske svobodne zveze (Greens/EFA) združuje regionalne in zelene politične stranke. Oblikovana je bila leta 1999, sestavljata pa jo dve politični stranki Evropska zelena stranka (EGP) in Evropska svobodna zveza (EFA). V svojem programu se zavzema za zaščito okolja, enake možnosti, socialno pravičnost, odprto in demokratično Evropo, v kateri državljani sodelujejo v politiki in v kateri cilji niso interesi korporacij.

Ena od najmanjših skupin, šteje jih danes 46 članov, je Evropa svobode in neposredne demokracije (EFDD), ki je bila oblikovana leta 2009 in združuje desne nacionalno konservativne in populistične stranke. Predstavlja koalicijo desetih evropskih strank, od katerih sta najpomembnejši britanska Neodvisna stranka (UKIP) in italijanska Severna liga. EFDD se smatra za najbolj evroskeptično skupino v EP, čeprav lahko danes govorimo o občutnem povečanju proti-evropskega govora znotraj skupine, ker se stranke kot npr. UKIP, zavzemajo za izhod iz EU. Ob ustanovnem sklicu EP v letu 2014 je zasedla 48 mest (6 % delež), po ustanovitvi še ene Skupine ENF pa jih ima 46, v 2009 pa je dosegla 31 parlamentarnih mest oziroma 4 % delež.

Skupina Evrope narodov in svobode (EFN) je skupina, ki je začela kot samostojna delovati šele 15. junija 2015, njena vodja sta Francozinja Marine Le Pen in Nizozemec Marcel De Graaff. Začetno je imela 36 poslancev, danes jih ima 39 (5 %). Je skrajno desničarska evroskeptična stranka, ki naj bi branila pravice vseh Evropejcev. Sestavljajo jo poslanci francoske Nacionalne fronte, britanske UKIP in madžarske JOBBIK, nizozemske Stranke za svobodo, avstrijskih svobodnjakov in italijanske Severne lige in belgijskega Vlaams Belanga (RTVSLO 2015).

Člani Evropskega parlamenta, ki ne pripadajo nobeni politični skupini, Nepovezani, združujejo predstavnike različnih nacionalnih strank ali Evropske politične stranke (*European Political Party*), katerih ideološka načela nihajo od socialno liberalnih, konservativnih in nacionalnih. Nekateri posamezniki samostojnih predstavnikov se lahko smatrajo za evroskeptike.

Politična skupina prinaša finančne ugodnosti in bistveno več možnosti pri krojenju evropske politike, kot jih imajo nepovezani evropski poslanci. Člani skupine lahko vodijo posamezne parlamentarne odbore, skupina pa ima na voljo tudi dodaten čas za predstavljanje svojih stališč na plenarnih zasedanjih parlamenta. Pripada jim tudi več milijonov evrov iz evropskega proračuna.

Znotraj Evropskega parlamenta je bilo nekaj poskusov prepovedi evroskeptičnih skupin s spremembo pravil njihovega oblikovanja, kar je bilo aktualno v času ustavne krize. Kljub temu je evropski parlament ostal heterogen, kar je omogočilo evroskeptikom in evro-nasprotnikom, da imajo svoje predstavnike na levem in desnem političnem polu. Evropski parlament se tako lahko smatra kot pisana politična tribuna, ki dopušča pluralizem mišljenj in idej. V tem dejstvu se kaže tudi paradoks samega parlamenta, ki je logična posledica volilnega mehanizma ter podrejene vloge evropskega parlamenta v odnosu do različnih nacionalnih kontekstov.

Fenomen evroskepticizma na ravni EP ni nov, ker se kot tak pojavi v drugi polovici 70. let. Parlamentarne volitve leta 2009 so že nakazovale porast zastopanosti evroskeptičnih strank, medtem ko volitve leta 2014 predstavljajo največji prodor ne samo evroskeptičnih temveč tudi desnih nacionalističnih strank. Na zadnjih volitvah je desnica osvojila okoli četrte glasov. Krepitev desnice ne čudi, še posebno če se upošteva dejstvo, da so stranke desnice v obdobju med volitvami 2009 in 2014 zmagovale na nacionalnem nivoju. Glede na volitve leta 2009 je opaziti, da je na zadnjih volitvah največja skupina EPP izgubila največ mandatov, in to v korist neodvisnih poslancev, ki so okrepili najbolj ekstremne in najbolj evroskeptične stranke v EP.

Največja zmagovalka teh volitev je bila francoska Nacionalna fronta (NF) pod vodstvom Marine Le Pen, sledi pa ji britanska Neodvisna stranka (UKIP). Izjemno dobre rezultate so dosegle evroskeptične stranke na Danskem, Švedskem in Finskem, kjer je bila hkrati zabeležena tudi največja udeležba na volitvah, ter evroskeptične stranke na Madžarskem in v Avstriji ter Grčiji. Volilna udeležba na teh volitvah je znašala 43,09 %, kar je več kot leta 2009, kljub temu pa to kaže, da gre za t.i. drugorazredne volitve. Potrebno je poudariti, da so to prve volitve za EP po uveljavitvi Lizbonske pogodbe, ki je okrepila vlogo evropskega parlamenta v postopku izbire predsednika Evropske komisije, zakonodajnem postopku in sprejemanju proračuna.

Kot sem že navedla, je bila zmagovalka zadnjih volitev francoska Nacionalna fronta, ki je osvojila 25 % glasov in 24 % poslanskih mest v EP. Stranka zagovarja ekonomski protekcionizem, popolno spoštovanje in upoštevanje načel vladavine prava ter vodi strogo proti-migracijsko politiko, usmerjeno predvsem proti ne-EU državljanom (Pew Research Center 2015). Stranka prav tako zagovarja izgon ilegalnih, brezposelnih in v

kriminalna dejanja vpletenih nezakonitih priseljencev. Kljub radikalnim stališčem, ki jih zagovarja Nacionalna fronta, velja omeniti, da so bila slednja še bolj radikalna predvsem v času njene ustanovitve v devetdesetih letih prejšnjega stoletja (Inštitut za strateške rešitve 2014).

Nekaj več glasov in enako število poslanskih mest kot Nacionalna fronta, 26,77 % je osvojila proti-evropska Neodvisna stranka Velike Britanije (UKIP) in se tako v zgodovino zapisala kot prva stranka, ki ji je na Otoku po letu 1910 na volitvah na državni ravni uspelo premagati konservativno in laburistično stranko. Sprva je bila politika Ukup osnovana na enem samem cilju – izstopu Velike Britanije iz EU. Ker so se člani bali, da bi bila stranka razumljena kot stranka, ki se zavzema samo za en cilj in bi jo to utegnili stati podpore ljudstva, so namesto izstopa države iz EU pričeli poudarjati tradicionalne britanske vrednote. Stranka Ukup je znana po svojih prizadevanjih za omejitev priseljevanja v Veliko Britanijo in EU nasploh (Inštitut za strateške rešitve 2014). Njen vodja je Nigel Farage.

Na teh volitvah je bila zelo uspešna tudi avstrijska Svobodnjaška stranka (FPÖ) pod vodstvom Heinza Christiana Stracheja z osvojenih 19,7 % glasov, prejeli so kar 20 % več glasov kot na volitvah leta 2009 in tako postali stranka s tretjo najvišjo podporo v državi. Ta evroskeptična stranka je poznana po svojem nasprotovanju načinu delovanja EU, grozeči islamizaciji in politiki priseljevanja.

Skrajno desna danska Narodna stranka (DF) je osvojila prvo mesto na nacionalni ravni z osvojenih 26,6 % glasov ter tako povečala število poslanskih mest v Evropskem parlamentu. Aktivna je v ostrem boju proti muslimanski imigraciji, zavzema pa se za omejitev finančne pomoči za ne danske državljane EU, ki živijo na Danskem. DF je evroskeptična stranka, ki načelno ne nasprotuje članstvu, kritizira pa trenutni način delovanja EU.

Nizozemska Stranka za svobodo (PVV) je poznana kot ena od najstarejših evroskeptičnih strank. Na zadnjih volitvah v EP je na čelu z vodjo Geertom Wildersom osvojila 13,2 % glasov. Poznana je po svojih krutih stališčih do islamske imigracije.

Pomemben rezultat, tretje mesto, v Grčiji je dosegla skrajno desna neonacistična stranka Zlata zora (GD) z osvojenih 9,38 % glasov ter tremi poslanskimi mandati.

Do izraza je prav tako prišla italijanska proti evropska stranka Severna Liga (LN), ki je s 6,15 % glasov osvojila četrto mesto na volitvah za EP. Kot večina ekstremnih desnih strank, je poznana po svojih proti emigracijskih in proti evropskih stališčih. Novi strankarski voditelj Matteo Salvini na svojih javnih nastopih ostro napada evro, članstvo v EU ter se zavzema za neodvisnost severnega dela Italije.

Gibanje 5 zvezd, prav tako uspešna italijanska stranka zadnjih volitev v EP, zagovarja opustitev evra, zavračanjem varčevalnih ukrepov in vrnitev k bivši nacionalni valuti liri. Na zadnjih volitvah je dosegla 21 % glasov in s tem postala druga največja italijanska stranka v Evropskem parlamentu (Pew Research Center 2015).¹⁴

Flamski interes (VB) je skrajno desna belgijska stranka, ki je osvojila 4,14 % glasov in eno poslansko mesto v EP. Ta evroskeptična stranka na čelu s predsednikom Gerolfom Annemansom se zavzema za odcepitev Flandrije, skeptična je do načina, na katerega deluje EU, zavzema pa proti-emigracijska stališča.

Madžarska proti evropska skrajno desna stranka Jobbik – gibanje za boljšo Madžarsko je poznana po svojih anti-semitskih in rasističnih stališčih, razglša se za zaščitnico madžarskih vrednot in interesov, vendar njena ikonografija boleče spominja na trideseta leta prejšnjega stoletja. Na zadnjih volitvah je dosegla 14,68 % glasov in drugo mesto na nacionalni ravni.

Finska nekdanj vzorno evropska, sedaj proti evropska stranka Pravi Finci (PS) je z osvojenih 12,9 % glasov osvojila tretje mesto na Finskem. Stranka PS odkrito nasprotuje članstvu v EU in reševanju propadlih ekonomij držav članic evroobmočja ter prodira z idejo o preoblikovanju evro območja v prostotrgovinsko cono brez skupne valute.

Čeprav obstaja od 2013, je Alternativa za Nemčijo (AFD) dosegla dobre rezultate z osvojenimi 7 mandati na volitvah v EP 2014. AFD svoje evroskeptično stališče izkazuje z nasprotovanjem evru, ni pa izrecno proti EU in proti imigrantom (RTV SLO 2014, 10. julij 2016).

Stranka Švedski demokrati (SD), desno populistična proti evropska stranka, je osvojila 9,7 % glasov, poznana pa je po svoji proti evropski in proti emigracijski retoriki. Kot

¹⁴ Pomenljivo je dejstvo, da v Italiji vse opozicijske stranke zavzemajo stališče o izstopu iz evro območja.

proti evropska stranka se zavzema za nova pogajanja z Evropsko komisijo glede švedskega članstva v EU.

Poljska stranka Kongres Nove desnice (KNP) je prav tako proti evropska stranka, ki je s 7,21 % glasov osvojila četrto mesto na nacionalni ravni.

Po podatkih Inštituta za strateške rešitve (2014) naj bi evroskeptične stranke v Evropskem parlamentu zasedle kar 129 od 751 poslanskih sedežev oziroma 17 odstotkov.

Kratek pregled evroskeptičnih proti evropskih in nacionalističnih strank, ki so zadnjih volitvah dosegle vidne rezultate, ponuja malo bolj podroben vpogled v trend krepitve desnice v večini evropskih držav. Zanimivo je, da tak trend ni opazen v tranzicijskih post komunističnih državah Srednje in Vzhodne Evrope, kar se delno lahko razlaga na način, da državljani teh držav še ne poznajo prave narave EU in načina, na katerega le ta funkcionira. Čeprav so zadnje volitve v EP minile v znamenju zmage desnice, je potrebno poudariti, da to ne pomeni nujno tudi obstanka teh strank do volitev 2019, ker je evroskeptična desnica heterogena po svoji naravi. Prav tako število evroskeptičnih poslancev v EP še vedno ni dovolj veliko, da bi škodovalo sprejemanju zakonov v EU, saj ga ne more blokirati. Evroskeptične in proti evropske stranke za zdaj ne predstavljajo resne grožnje znotraj EP (Zorić 2015, 129). Napisano pa vsekakor potrjuje mojo domnevo, da je evroskepticizem dandanes del vsakodnevne politike v EU, evroskeptiki in evroskeptične politične stranke pa imajo pomembno politično moč.

Naj omenim še dve levi evroskeptični stranki, ki sta tudi prejeli veliko glasov svojih državljanov in se z njihovo podporo uvrstili v EP ter dosegli pomemben preboj na državni ravni.

Leva evroskeptična stranka Siriza, zmagovalka volitev v EP v Grčiji s prejetimi 6 mesti (26, 58% glasov), je grška mehko evroskeptična leva stranka, ki jo vodi Alexis Cipras, ki se zavzema za odpis grškega dolga in omilitev varčevalnih ukrepov, ki jih je do Grčije uvedla EU (Wikipedia).

Španska levičarska stranka Podemos¹⁵ je pozvala k ponovnim pogajanjem o zahtevah EU po varčevalnih ukrepih in omejitvi moči EU. Ustanovljena je bila leta 2014 in na

¹⁵ Nastala je iz protestnega gibanja Indignados.

volitvah v istem letu so njeni kandidati prejeli 8 % glasov oziroma osvojili 5 mest. (Pew Research Center 2015).

Politične posledice krize evrskega območja so poleg ekonomskega padca prinesle do porasta javnomnenjske podpore ne tradicionalnim, evroskeptičnim političnim strankam, ki se zavzemajo predvsem politiko proti EU in ukinitvi varčevalnih ukrepov. Evropska valuta, ki je bila zamišljena kot močan povezovalni dejavnik, je torej zaradi krize postala element razdora (Delo 2015a).

5 Preverjanje prisotnosti evroskepticizma po tipologiji 4 vrst evroskepticizma C. Sørensen v Španiji, Franciji, Italiji in Veliki Britaniji

Svojo analizo bom osnovala na podlagi 4 tipov evroskepticizma, ki jih navajam v diplomski nalogi in sicer po avtorici Catharini Sørensen (2008). Avtorica raziskuje javni evroskepticizem in ga deli na štiri vrste: na ekonomski evroskepticizem, politični evroskepticizem, demokratični evroskepticizem in suverenostno osnovani oziroma suverenostni evroskepticizem¹⁶. Zanima me evroskepticizem v Španiji, Franciji, Veliki Britaniji in Italiji, in sicer, kako bi na podlagi pridobljenih rezultatov primerjave podatkov iz Eurobarometra ugotovila prisotnost določenega tipa evroskepticizma v posamezni državi. Pri tem se bom opirala na javnomnenjske podatke iz Eurobarometra, št. 71 in 81, primerjavo med letoma 2009 in 2014. V teh štirih izbranih državah lahko na podlagi do sedaj navedenih volilnih rezultatov pričakujemo prisotnost evroskepticizma. To so države, ki so imele različen prispevek v oblikovanju današnje EU. Dve, Francija in Italija, se štejeta med ustanovne članice Evropske skupnosti, Velika Britanija, evroskeptična že od začetka vstopa v EU¹⁷, zaradi razlogov, kot so članstvo v okviru Commonwealtha in otoške ločenosti ter poudarka zgodovinskega dejstva, da ni bila nikoli okupirana, je v EU pristopila 1973, medtem ko je Španija postala članica ES oziroma današnje EU 1986.

¹⁶ Glej stran 20.

¹⁷ VB je že 1975 borila proti članstvu v ES in izvedla referendum o takratnem pristopu k skupnemu evropskemu trgu.

Po Sørensenovi državo lahko označimo za evroskeptično, čeprav v njej ni prisotnih vseh tipov evroskepticizma, ampak gre za prekrivanje določenih značilnosti (2008, 9). Kar pomeni tudi, da lahko že samostojno iz odgovorov v Eurobarometru sklepamo na prisotnost evroskepticizma v državi, kjer je bilo izvedena javnomnenjska raziskava in s tem že tudi potrjujemo mojo tezo o prisotnosti evroskepticizma skozi razvoj EU.

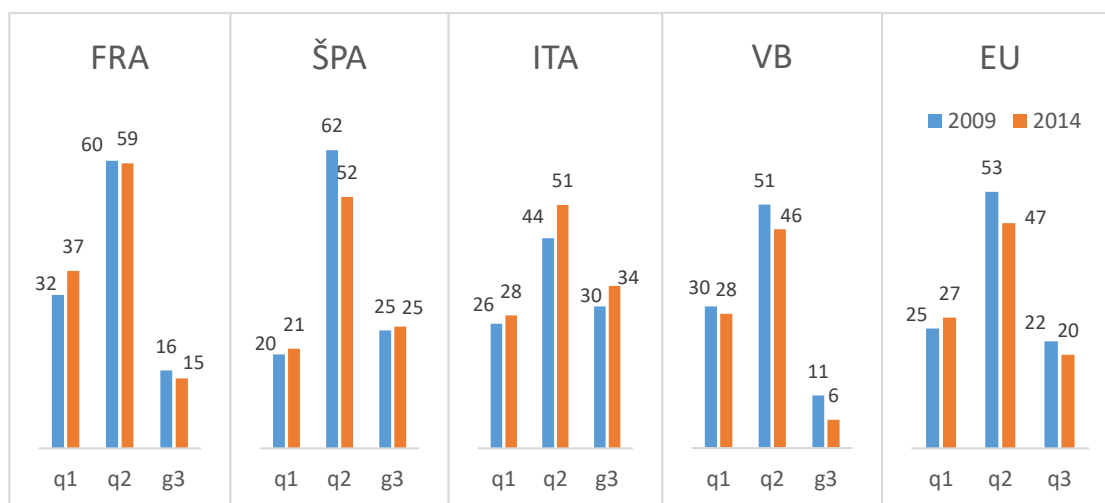
5.1 Ekonomski evroskepticizem

Za ekonomski evroskepticizem, ki temelji na tehtanju koristi in stroškov, ki jih ima posameznik ali država od določene politike, sem vzela v preverjanje tri ekonomske kriterije, in sicer vprašanja, ki so bila zastavljena v EB 71 in tudi 81:

- **q1:** »Evropska unija ima zadostno moč in orodja, da brani gospodarske interese Evrope v globalnem gospodarstvu«,
- **q2:** »Pogled ljudi na vpliv, ki ga ima kriza na trg dela« in
- **q3:** »Na splošno, ste zadovoljni, dokaj zadovoljni, deloma zadovoljni ali nezadovoljni s svojim življenjem?«.

Pri vseh sem upoštevala negativne odgovore in dobila primerjavo po državah Franciji, Španiji, Italiji in Veliki Britaniji, kjer me zanima, če lahko rečem, ali je ekonomski evroskepticizem prisoten. Poleg sem za primerjavo dodala tudi EU, upoštevajoč prav tako negativne odgovore.

Graf 5.1: Prikaz negativnih odgovorov na posamezno vprašanje za leti 2009 in 2014

Vir: Eurobarometer 71 in 81

Iz prikazanega lahko sklepam na prisotnost ekonomskega evroskepticizma v Španiji in Franciji, v preostalih državah so vrednosti primerljive z EU. Pričakovala bi sicer, da bi bile največje vrednosti prikazane za Veliko Britanijo, kajti njeno sodelovanje z EU temelji predvsem na ekonomskem sodelovanju. Kar se pa sicer pokaže pri spodnjem indikatorju, proti evru, ki sem ga sama izbrala za kriterij dokazovanja suverenostno osnovanega evroskepticizma. Pridobljeni rezultat je presenetljiv predvsem pri Italiji, ki se že zadnjih nekaj let bojuje z gospodarsko krizo. Pričakovala bi, da bi bile vrednosti negativnih odgovorov višje, tako pa so v skladu s povprečnimi odgovori EU, kljub temu pa bi lahko rekli, da je prisotnost evroskepticizma opazna. Glede Velike Britanije bi dodala, da bi glede na veliko volilno podporo, ki jo je bila deležna evroskeptična stranka UKIP in dejstvo, da je evroskepticizem v VB prisoten že od ustanovitve Evropske gospodarske skupnosti ter da evroskepticizem deli britansko politično, javno in medijsko življenje, pričakovala višji odstotek negativnih odgovorov. Po drugi strani pa bi lahko dejala, da bi morala upoštevati drugačne, še bolj ekonomske kriterije, sama sem namreč želela izbrati take, ki so bili objavljeni tako v javnomnenjski raziskavi 2009 kot v raziskavi 2014.

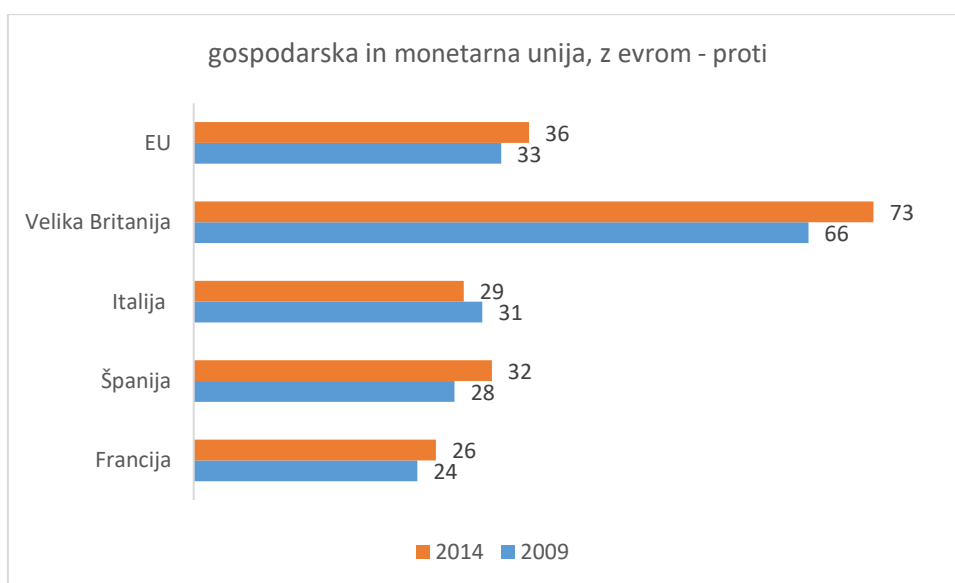
5.2 Suverenostni evroskepticizem

Za dokazovanje te vrste evroskepticizma sem izbrala kriterij skupne valute, za katero menim, če je vsiljena drugim, pomeni evroskeptičnost, in sicer zavračanje evra kot enotne denarne valute v EU naj bi po mojem mnenju kazalo na prisotnost evroskepticizma, ki bazira na suverenosti, v tem primeru denarni valuti.

Vprašanje se glasi: »Ali podpirate ekonomsko politiko EU in enotno monetarno politiko z uvedbo enotne denarne valute, evra?»

Tudi tu so me zanimali samo odgovori »proti«.

Graf 5.2: Prikaz negativnih odgovor na vprašanje podpore uvedbi ekonomske in denarne politike EU, z uvedbo evra, za leti 2009 in 2014

Vir: Eurobarometer 71 in 81.

Iz prikazanega grafa so najbolj očitne visoke vrednosti v Veliki Britaniji, kajti Britanci podpirajo njihovo nacionalno valuto funt in so proti evru. Sama bi sicer pričakovala tudi višje vrednosti v Italiji, kajti njihova politična opozicija in predvsem italijanski evroskeptični stranki Severna Liga in Gibanje 5 zvezd so proti evru in EMU, zavzemata za ponovno uvedbo bivše nacionalne valute. Pričakovala bi višji odstotek negativnih odgovorov za leto 2014, ki je pa sicer v skladu z njihovim volilnim deležem, njihove evroskeptične stranke so beležile 25,5 % delež na nacionalnih volitvah. Za preostali državi, Španijo in Francijo, so vrednosti pričakovane, prebivalci sprejemajo EU

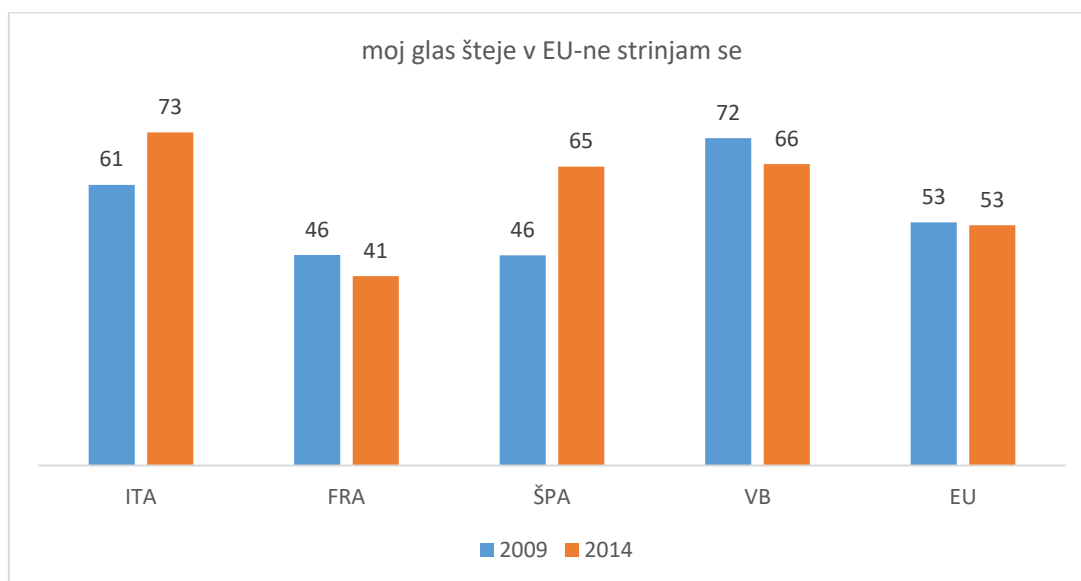
monetarno politiko, a vseeno lahko rečemo, da je ena petina prebivalcev vseeno evroskeptična na suverenostni osnovi.

5.3 Demokratični evroskepticizem

Za preverjanje prisotnosti demokratičnega evroskepticizma sem preverjala kriterij, za katere lahko rečem, da je demokratičen, in sicer pomembnost glasu posameznika v EU, kar lahko gledamo kot na glas volivca, ki sodeluje na volitvah oziroma na možne načine izraža svojo politično voljo.

Vprašanje se glasi: »Ali se strinjate s trditvijo, da moj glas šteje na ravni Evropske unije?« upoštevala sem glasove *proti*.

Graf 5.3: Prikaz deležev negativnih odgovorov na trditev »moj glas šteje v EU«, primerjava 2009 – 2014.

Vir: Eurobarometer 71 in 81.

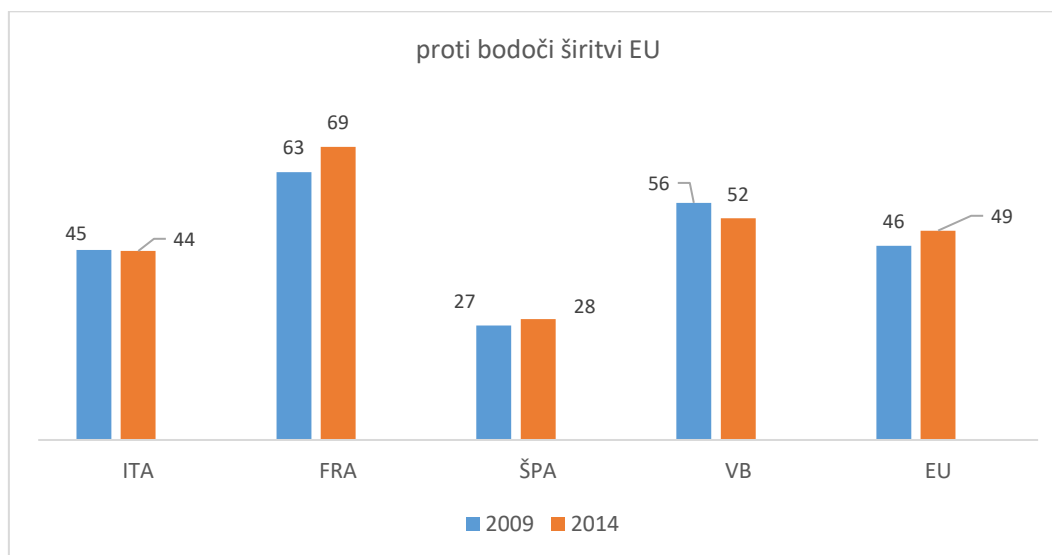
Kot lahko vidim, je največ demokratičnega skepticizma prisotnega v Italiji in Veliki Britaniji tako za 2009 kot tudi za 2014, med tem ko je zaznati povečan delež pri Špancih predvsem v 2014. Glede na to, da sem izbrala obe letnici, ko so bile izvedene volitve v EP, bi za ta odgovor pričakovala nižje vrednosti nestrinjanja. Tukaj se mi zdi zanimiv tudi podatek odgovorov EU, ki kaže, da malo več kot polovica Evropejcev

povprečno meni, da njihov glas v EU ne šteje. Kar pomeni visoko indiferentnost in veliko manevrskega prostora za tiste, ki želijo te skeptike prepričati v nasprotno.

5.4 Družbeno-politični evroskepticizem

Izbrano vprašanje za preverjanje družbeno-političnega evroskepticizma je: »Ali podpirate prihodnjo širitev EU še na druge države?« Tudi tu sem v ozir vzela negativni dogovor.

Graf 5.4: Prikaz deležev negativnih odgovorov na vprašanje podpore bodoči širitvi EU, gledano 2009 – 2014.

Vir: Eurobarometer 71 in 81.

Za Francijo in Veliko Britanijo lahko po ogledu grafa, ki kaže nestrinjanje s bodočo širitvijo EU na druge države, rekli, da sta pretežno družbeno politično evroskeptični. Francija ima še posebej razviden visok delež, kar bi lahko bila posledica tega, da ima Francija še posebno dobro razvit sistem socialne varnosti, ki bi se z bodočo širitvijo ali pa mogoče že s povečanim številom migrantov v njihovo okolje porušil in bi bili negativnih posledic deležni vsi prebivalci Francije. Preseneča tudi nizek odstotek Špancev odgovorov »proti«, ki je za 20 točk nižji kot povprečni odgovori EU. Glede na težnje Kataloncev in Baskov po odcepitvi od EU in Španije bi pričakovala višji odstotek negativnih odgovorov, prav tako upošteva dejstvo, da je Španija poleg Velike

Britanije in Grčije ena izmed treh najbolj evroskeptičnih držav EU ter da 72 % Špancev ne zaupa EU v primerjavi s samo 23 %, ki pa v Unijo zaupajo. Po drugi strani pa je prav Španija ena redkih držav, kjer je bil referendum za Pogodbo o Ustavi EU 2005 uspešen.

6 Zaključek

Evroskepticizem je pomemben zaradi treh glavnih razlogov. Prvi je, da je bila Evropska unija ustanovljena kot kompromis med različnimi, včasih celo nasprotnimi pogledi glede njene narave in roka trajanja. Danes je poglavitno vprašanje, ali se bo EU še naprej razvijala v nadnacionalno politično skupnost, ali pa se bo vrnila na raven tradicionalnega meddržavnega sodelovanja. Na kocki je tako vzdržnost enkratnega sistema multinacionalnega upravljanja in razdeljene suverenosti. Drugi razlog je, da ima debata med evroskeptiki in zagovorniki političnega združevanja vpliv na globalno upravljanje. Če bi se raven EU sodelovanja znižala le na prosto trgovinsko območje, kot si želijo mnogi evroskeptiki znotraj in zunaj EU, ideja za bolj regulirano sprostitev trgovanja verjetno ne bi bila sprejeta z naklonjenostjo ostalih velikih svetovnih igralcev. Tretji razlog je, da lahko evroskepticizem analiziramo kot enega od simptomov preoblikovanja demokracije v globaliziranem svetu. Evroskeptiki niso samo postavili ključnega vprašanja o legitimnosti na ravni EU, in s tem prispevali k razvoju bolj demokratične skupnosti, temveč javni evroskepticizem kot družbeni fenomen osvetljuje problematičen vpliv integracije trgov na nacionalno demokracijo in na odnos med državo in družbo (Leconte 2010, 13).

Evroskepticizem je pripomogel k splošnem povečanju razprave, tako na evropski kot na nacionalni ravni. Oblast v EU je odvisna od konsenza državljanov, ki ji s tem daje legitimnost. K večji legitimnosti EU pa prispevajo tudi neposredne volitve v Evropski parlament, kjer pa lahko zasledimo (glej prilogo B) vedno nižjo volilno udeležbo, v letu 2014 je bila le 42,6 odstotna, ker jih imajo ljudje za drugorazredne volitve in jim ne pripisujejo tolikšne veljave kot prvorazrednim, nacionalnim.

Čeprav je moč evroskeptičnih strank pomembna, njihov učinek na odločanje v EU ni predvsem neposreden, kajti kanaliziran je preko nacionalnih vlad. V tem pogledu institucionalna značilnost EU omogoča nesorazmeren vpliv evroskeptičnih pogledov na integracijski proces tako na dnevni bazi kot tudi v daljšem časovnem obdobju. Vpliv evroskepticizma na širitveni proces je sestavljen iz bolj pogoste uporabe

referendumskega odločanja (kot nasprotovanje parlamentarnim odločitvam) o odprtih vprašanjih o EU temah (na primer o EMU in EU ustavni pogodbi).

Pomembno je tudi opozoriti, da ima evroskepticizem več plati, in da je lahko tudi kontra produktiven. Povedano drugače, kar nekdo pričakuje dobrega od integracije, lahko drugemu predstavlja strah pred bodočnostjo (Sørensen 2008, 15).

Rezultat evropskih volitev in zmaga skrajno desnih strank v Franciji in Veliki Britaniji sta rezultat večletnega boja s posledicami finančno-gospodarske krize in hkrati posledica sprejemanja restriktivnih, strogih varčevalnih ukrepov, ki so se v večini držav članic EU na kratek in srednji rok izkazali za neučinkovite. Volitve v letu, ko naj bi se EU dokončno izvila iz recesije, so tako volilnim upravičencem ponudile možnost posrednega kaznovanja po njihovem mnenju odgovornih za slabo družbeno in gospodarsko stanje v večini držav članic EU.

Kriza je v državah članicah EU spodbudila oblikovanje proti EU stališč in proti migracijske politike. Skrajne, predvsem desno usmerjene stranke, sploh v Veliki Britaniji in Franciji, ki sta poleg Nemčije izmed vseh držav članic verjetno najbolj na udaru zaradi načela prostega pretoka delovne sile, so krivca za naraščajočo stopnjo brezposelnosti in padec življenjskega standarda poiskale v tujcih in EU, ki dopušča prost pretok ljudi. Zaradi strahu prebivalcev pred še dodatnim poslabšanjem razmer na trgu dela, ne preseneča visoka podpora, ki so jo bile te stranke na volitvah deležne.

Rezultat volitev in relativno veliko število evropskih poslancev iz vrst skrajnih strank na obeh straneh, bo močno vplival na oblikovanje koalicije pri sprejemanju evropske zakonodaje. Zaradi strahu pred morebitnim izstopom določenih članic iz EU je povsem mogoče, da bo Evropski parlament v mandatu 2014-2019 vodil precej bolj konservativno politiko kot smo je bili vajeni v preteklosti (Inštitut za strateške rešitve 2014).

V diplomskem delu sem se ukvarjala z raziskovanjem pojma evroskepticizem, njegovo splošno definicijo in vrstami ter akterji. Ugotovila sem, da je definicija zelo splošna, evroskeptiki so vsi, ki nasprotujejo članstvu v Evropski uniji, trdi evroskeptiki so načelno proti EU, mehki evroskeptiki pa članstvo v EU podpirajo, ne podpirajo pa načina njegove širitve, določenih politik. Spremljala sem razvoj oziroma prisotnost evroskepticizma skozi nastanek in razvoj Evropske unije, opisala sem razvoj na podlagi pomembnejših pogodb, ki so vplivale na razvoj Evropske unije. Pri tem sem prvotno

zastavila svojo hipotezo, da je evroskepticizem prisoten v EU že od samega nastanka EU pa do danes in jo skozi opisovanje potrjevala.

Nadalje me je v diplomski nalogi zanimala primerjava političnih strank, ki so se uvrstile v Evropski parlament v 2014 v primerjavi z volitvami leta 2009, predvsem evroskeptične stranke so bile osrednji del. Evroskeptične stranke so na zadnjih evropskih volitvah dosegle pomemben delež, dosegle so približno 17 odstotkov mandatov, evroskepticizem je postal osrednja tema političnih razprav. Evroskeptične politične stranke so se s političnega obrobja pomaknile k centrom politične moči in postale pomemben deležnik političnih razprav. In s tem sem potrdila tudi mojo drugo tezo, s katero trdim, da so evroskeptične stranke pomemben faktor in imajo pomembno politično moč.

V analitičnem delu sem želela preveriti trditev avtorice Sørensonove, da lahko na podlagi različnih kriterijev najdeš določene vrste evroskepticizmov, zato sem na podlagi kriterijev, ki sem jih vzela iz vprašalnikov Eurobarometra preverjala prisotnost ekonomskega, suverenostnega, demokratičnega in družbeno političnega evroskepticizma v izbranih državah Franciji, Italiji, Španiji in Veliki Britaniji, ki na splošno veljajo za zelo evroskeptične evropske države. Ugotovila sem, da je potrjevanje odvisno od kriterija, po določenem kriteriju je država lahko bolj, po drugem manj evroskeptična. Možno pa je pojasnjevati evroskepticizem z uporabo določenih kriterijev, ki si jih izberemo.

7 Literatura

1. Accetto, Matej. 2006. *Izgradnja Evrope : Od razvoja ideje Evrope do njene ustavne prihodnosti*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
2. *Alternativa za Nemčijo*. Dostopno prek <https://www.alternativefuer.de/> (10. julij 2016).
3. Bebler, Anton. 2007. *Uvod v Evropske integracije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
4. Brack, Natalie. 2015a. The roles of Eurosceptic Members of the European Parliament and their implications for the EU. *International Political Science Review* 36(3): 337–350.
5. --- 2015b. Introduction: Euroscepticism, from the margins to the mainstream. *International Political Science Review* 36(3): 239–249.
6. Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez. 2002. *Navodila za pisanje – seminarske naloge in diplomska dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Craig, David in Matthew Elliot. 2012. *Ukradena Evropa*. Mengeš: Ciceron.
8. Čibej, Boris. 2015. Evro ni več predmet poželenja. *Delo*, 20. julij. Dostopno prek <http://www.delo.si/svet/evropa/evro-ni-vec-predmet-pozelenja.html> (4. maj 2016).
9. Deželan, Tomaž. 2005. Delovanje slovenskih evroposlancev in posredno slovenskih parlamentarnih političnih strank v Evropskem parlamentu. V *Slovenija v EU: zmožnosti in priložnosti*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 193–215. Ljubljana: FDV.
10. Deželan, Tomaž, Danica Hafner Fink, Mitja Hafner Fink in Samo Uhan. 2007. *Državljanstvo brez meja?* Ljubljana: FDV.
11. Directorate-General for Communication Public Opinion Monitoring Unit. 2014. *Review : European and national elections figured out*. Dostopno prek http://www.europarl.europa.eu/pdf/elections_results/review.pdf (10. julij 2016).
12. eUprava. 2016. *Kaj je Lizbonska pogodba?* Dostopno prek <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/o-demokracijskih-procesih/demokracija-v-eu/kaj-je-lizbonska-pogodba.html> (5. maj 2016).
13. European Sources Online. 2015. *Information Guide Euroscepticism*. Cardiff University Press. Dostopno prek <http://www.cardiff.ac.uk/insrv/resources/edc/Euroscepticism.pdf> (15. julij 2016).
14. *Evropa narodov in svobode*. Dostopno prek www.enfgroup-ep.eu (10. julij 2016).

15. Evropska komisija. 2006a. *Eurobarometer 71, spring 2009*. Dostopno prek <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1973/yearTo/2014/surveyKy/2040> (1. maj 2016).
16. --- 2006b. *Eurobarometer 72, jesen 2009*. Dostopno prek http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_sl_sl_nat.pdf, (1. maj 2016).
17. --- 2006c. *Eurobarometer 81, spring 2014*. Dostopno prek <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1973/yearTo/2014/surveyKy/2040> (1. maj 2016).
18. --- 2006d. *Eurobarometer 82, autumn 2014*. Dostopno prek http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_en.htm (1. maj 2016).
19. *Evropska unija*. Dostopno prek https://europa.eu/european-union/index_en (1. maj 2016).
20. *Evropski konzervativci in reformisti*. Dostopno prek <http://ecrgroup.eu> (10. julij 2016).
21. *Evropski parlament*. Dostopno prek <http://www.europarl.europa.eu/> (10. julij 2016).
22. *Flamski interes*. Dostopno prek <http://www.vlaamsbelang.org/> (10. julij 2016).
23. Fuchs, Dieter. 2009. *Euroscepticism: Images of Europe among mass Public and Political Elites*. Opladen: Barbara Budrich Publishers.
24. *Gibanje 5 zvezd*. Dostopno prek <http://www.movimento5stelle.it> (10. julij 2016).
25. Harmsen, Robert in Menno Spiering. 2004. *Euroscepticism: Party politics, national identity and uropean integration*. Amsterdam-New York: Rodopi B.V.
26. Herceg, Nataša Zajec. 2014. *10 let Slovenije v Evropski uniji : Pogledi nekdanjih članov Ožje pogajalske skupine*. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve : Urad vlade RS za komuniciranje.
27. Hix, Simon. 2005. *The political systems of the European Union*. London: Palgrave Macmillan.
28. Inštitut za strateške rešitve. 2014. *Dober rezultat evroskeptičnih strank na letošnjih evropskih volitvah sprožil verižno reakcijo*. Dostopno prek <http://isr.si/dober-rezultat-evroskepticnih-strank-na-letosnjih-evropskih-volitvah-sprozil-verizno-reakcijo> (3. julij 2016).

29. Jobbik – gibanje za boljšo Madžarsko. Dostopno prek <https://jobbik.hu> (10. julij 2016).
30. Judt, Tony. 2015. *Velika iluzija? Razmislek o Evropi*. Ljubljana: UMCO.
31. Kaelble, Hartmut. 2005. *Wege zur Demokratie. Von der Französischen Revolution zur Europäischen Union*. Stuttgart: DVA.
32. *Konfederalna skupina Evropske združene levice - Zelene nordijske levice*. Dostopno prek <http://www.guengl.eu/> (10. julij 2016).
33. *Kongres Nove pravice*. Dostopno prek https://en.wikipedia.org/wiki/congress_of_the_New_Right (10. julij 2016).
34. Kopecky, Petr and Cas Mudde. 2002. *The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe*. European Union Politics. Vol 3 No 3, 297–326.
35. Kosec, Jure. 2016a. Nizozemska: Referendum potrdil razkorak glede Evrope. *Delo*, 7. april. Dostopno prek <http://www.delo.si/svet/evropa/referendumski-izid-nizozemsko-vlado-postavlja-v-zadrego> (29. april 2016).
36. --- 2016b. Brexit: Referendume o članstvu v EU bi imeli tudi drugod. *Delo*, 9. maj. Dostopno prek <http://www.delo.si/svet/evropa/brexit-referendume-o-clanstvu-v-eu-bi-imeli-tudi-drugod.html> (9. maj 2016).
37. Krašovec, Tatjana. 2005. Pomanjkljiva demokratična legitimnost v EU in demokratični primanjkljaj. V *Slovenija v EU: zmožnosti in priložnosti*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 43–66. Ljubljana: FDV.
38. Leconte, Cecile. 2010. *Understanding euroscepticism*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
39. Mandelc, Damjan. 2012. Evropska unija – »čudni hibrid«: Sestavljenost in fluidnost ne-države. V *Vloga množičnih medijev pri oblikovanju slovenske zavesti: kritične perspektive*, ur. Ksenija Horvat Vidmar, 21–38. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete UL.
40. Mehikić, Mojca in Zlatko Šabič. 2008. *Pogojevanje članstva v Evropski uniji*. Ljubljana: FDV.
41. Mudde, Cas. 2014. *The far right and the European Elections*. University of Georgia. Dostopno prek: http://works.bepress.com/cas_mudde/75/ (3. julij 2016).
42. *Nacionalna fronta*. Dostopno prek <http://www.frontnational.com/> (10. julij 2016).
43. *Narodna stranka*. Dostopno prek <http://www.danskfolkeparti.dk/> (10. julij 2016).

44. *Neodvisna stranka Velike Britanije*. Dostopno prek <http://www.ukip.org/> (10. julij 2016).
45. Pikalo, Jernej. 2016. Štirje obrazi Janusove Britanije. *Delo*, 7. maj. Dostopno prek <http://www.delo.si/sobotna/stirje-obrazi-janusove-britanije.html> (9. maj 2016).
46. *Podemos*. Dostopno prek <https://podemos.info/?lang=en> (10. julij 2016).
47. Politikis. 2014. *Število poslancev v Evropskem parlamentu se bo po volitvah zmanjšalo na 751*. Dostopno prek <http://www.politikis.si/?p=119402> (10. julij 2016).
48. *Poslanska skupina Evropske ljudske stranke (Krščanskih demokratov)*. Dostopno prek <http://www.eppgroup.eu/sl> (10. julij 2016).
49. Rek, Mateja. 2009. *Civilna družba v Evropski uniji ali evropska civilna družba?* Ljubljana: Vega.
50. RTVSLO. 2014. *Evropske volitve 2014*. Dostopno prek <https://www.rtvsl.si/evropska-unija/evropske-volitve-2014/video-skrajno-desnicarske-stranke-zatresle-eu/337813> (10. julij 2016).
51. --- 2015. *Evroskeptiki v EP-ju imajo novo skupino in bodo tako močnejši*. MMC portal, 16. junij. Dostopno prek <https://www.rtvsl.si/evropska-unija/evroskeptiki-v-ep-ju-imajo-novo-skupino-in-bodo-tako-mocnejši/367687> (10. julij 2016).
52. *Severna Liga*. Dostopno prek <http://www.leganord.org/> (10. julij 2016).
53. *Skupina Evropa svobode in neposredne demokracije*. Dostopno prek <http://www.efddgroup.eu/> (10. julij 2016).
54. *Skupina naprednega zavezništva socialistov in demokratov v Evropskem parlamentu*. Dostopno prek http://www.socialistsanddemocrats.eu/?request_locale=EN (10. julij 2016).
55. *Skupina zavezništva liberalcev in demokratov za Evropo*. Dostopno prek <http://www.europarl.europa.eu/elections-2014/sl/political-groups/alliance-of-liberals-and-democrats-for-europe> (10. julij 2016).
56. *Skupina Zelenih/Evropske svobodne zveze*. Dostopno prek <http://www.greens-efa.eu> (10. julij 2016).
57. Sørensen, Catharina. 2008. *Love me, love me not... A typology of public euroscepticism*. Working paper No. 101. Sussex European Institute, Brighton. Dostopno prek <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-19.pdf&site=266> (3. julij 2016).

58. Stokes, Bruce. 2015. *Chapter 4. The rise of Nontraditional, Eurosceptic Parties* Pew Research Center Global Attitudes & Trends. Dostopno prek <http://pewglobal.org/2015/06/02/chapter-4-the-rise-of-nontraditional-eurosceptic-parties> (4. maj 2016).
59. *Stranka Fincev*. Dostopno prek <https://www.perussuomalaiset.fi/kielisivu/in-english> (10. julij 2016).
60. *Stranka za svobodo*. Dostopno prek <http://www.pvv-europa.nl> (10. julij 2016).
61. *Svobodnjaška stranka*. Dostopno prek <http://www.fpoe.at> (10. julij 2016).
62. Špelko, Jasna. 2006. *Evroskepticizem in evroskeptične stranke*. Diplomsko delo, Ljubljana: FDV.
63. *Švedski demokrati*. Dostopno prek <https://sd.se> (10. julij 2016).
64. Taggart, Paul, 1998. A Touchstone of Dissident: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems. *European Journal of Political Research* 33(3): 363–338.
65. Taggart, Paul in Aleks Szczerbiak. 2002. *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*. Working Paper No 51. Sussex European Institute University of Sussex, Brighton. Dostopno na <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-51.pdf&site=266> (11. maj 2016).
66. --- 2003. *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality*, SEI Working Paper No 69. Sussex European Institute, Brighton. Dostopno prek: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-12.pdf&site=266> (11. maj 2016).
67. Thatcher, Margaret. 1988. *Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech")*. Dostopno prek: <http://www.margarethatcher.org/document/107332> (3. junij 2016)
68. Vertič, Urban. 2007. *Evroskepticizem v Veliki Britaniji: veljavnost vzorčne teorije?* Diplomsko delo, Ljubljana: FDV.
69. Vidmajer, Saša. 2013. Vzpon evroskepticizma povsod po Evropi. *Delo*, 26. maj. Dostopno prek <http://www.delo.si/novice/svet/vzpon-evroskepticizma-povsod-v-evropi.html> (29. april 2016).
70. --- 2015a. Obrazi evroskepticizma. *Delo*, 3. april. Dostopno prek <http://www.delo.si/sobotna/obrazi-evroskepticizma.html> (29. april 2016).
71. --- 2015b. Evroskepticizem kot večinski politični tok. *Delo*, 27. marec. Dostopno prek <http://www.delo.si/svet/evropa/evroskepticizem-kot-vecinski-politichni-tok.html> (29. april 2016).

72. --- 2016a. Populizem, populizem, populizem. *Delo*, 11. junij. Dostopno prek <http://www.delo.si/sobotna/populizem-populizem-populizem.html> (1. julij 2016).
73. --- 2016b. Kaj je še ostalo od koncepta Evrope. *Delo*, 11. februar. Dostopno prek <http://www.delo.si/arhiv/kaj-je-se-ostalo-od-koncepta-evrope.html> (9. maj 2016).
74. --- 2016c. Junijske odločitve ključne za vso Evropo. *Delo*, 8. maj.
75. Wikipedia. *Elections to the European Parliament*. Dostopno prek https://en.wikipedia.org/wiki/Elections_to_the_European_Parliament (4. maj 2016).
76. ---. *Euroscepticism*. Dostopno prek <https://en.wikipedia.org/wiki/Euroscepticism> (4. maj 2016).
77. ---. *Maastrichtska pogodba*. Dostopno prek https://sl.wikipedia.org/wiki/Maastrichtska_pogodba (4. maj 2016).
78. ---. *Political groups of the European Parliament*. Dostopno prek https://en.wikipedia.org/wiki/Political_groups_of_the_European_Parliament (10. avgust 2016).
79. *Zlata zora*. Dostopno prek <http://www.xryshaygh.com/en> (10. julij 2016).
80. Zorić, Mišel. 2015. *Euroskepticizam: Komparativna analiza Poljske, Češke, Slovačke i Hrvatske*. Doktorski rad, Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Priloge

Priloga A: Število članov Evropskega parlamenta od 1979 do zadnjih volitev 2014.

DISTRIBUTION OF SEATS IN EUROPEAN PARLIAMENT AFTER EUROPEAN ELECTIONS, ENLARGEMENTS AND LISBON TREATY														
Country	1979*	1981	1984*	1987	1989*	1994*	1995	1999*	2004*	2007	2009*	Dec. 2009**	2013	2014*
DE	81	81	81	81	81	99	99	99	99	99	99	99	99	96
FR	81	81	81	81	81	87	87	87	78	78	72	74	74	74
BE	24	24	24	24	24	25	25	25	24	24	22	22	22	21
IT	81	81	81	81	81	87	87	87	78	78	72	73	73	73
LU	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
NL	25	25	25	25	25	31	31	31	27	27	25	26	26	26
UK	81	81	81	81	81	87	87	87	78	78	72	73	73	73
IE	15	15	15	15	15	15	15	15	13	13	12	12	12	11
DK	16	16	16	16	16	16	16	16	14	14	13	13	13	13
EL		24	24	24	24	25	25	25	24	24	22	22	22	21
ES				60	60	64	64	64	54	54	50	54	54	54
PT				24	24	25	25	25	24	24	22	22	22	21
SE							22	22	19	19	18	20	20	20
AT							21	21	18	18	17	19	19	18
FI							16	16	14	14	13	13	13	13
CZ									24	24	22	22	22	21
EE									6	6	6	6	6	6
CY									6	6	6	6	6	6
LV									9	9	8	9	9	8
LT									13	13	12	12	12	11
HU									24	24	22	22	22	21
MT									5	5	5	6	6	6
PL									54	54	50	51	51	51
SI									7	7	7	8	8	8
SK									14	14	13	13	13	13
RO										35	33	33	33	32
BG										18	17	18	18	17
HR													12	11
EU	410	434	434	518	518	567	626	626	732	785	736	754	766	751

* European elections

** 01/12/2009 : Entry into force of the Lisbon treaty.

Vir: Directorate-General for Communication Public Opinion Monitoring Unit (2014, 9).

Priloga B: volilna udeležba na volitvah v Evropski parlament od 1979 do 2014

Taux de participation aux élections européennes Global Turnout in the European elections 1979-2014				
Année/Year	Electeurs Inscrits/ Registered voters	Votants*/ Voters*	Suffrages Exprimés	Taux de Participation
1979	184.430.869	100.880.276	111.836.663	61,99%
1984	200.670.959	104.350.811	115.248.097	58,98%
1989	244.702.990	127.035.964	139.205.676	58,41%
1994	266.501.839	135.196.576	146.163.164	56,67%
1999	289.733.041	132.759.814	138.180.103	49,51%
2004	352.708.720	160.666.904	155.437.698	45,47%
2009	386.711.169	166.157.966	160.687.462	42,97%
2014	396.104.240	168.778.534	163.551.013	42,61%

NB: Please refer to the Explanatory Remarks at the beginning of this chapter
The turnout is calculated by dividing the number of voters by the number of registered voters.

Vir: Directorate-General for Communication Public Opinion Monitoring Unit (2014, 48).

Priloga C: Volilna udeležba na volitvah v Evropski parlament – primerjava 2009 in 2014

Turnout in the European elections COMPARISON 2009 (2013) - 2014			
Country	2009 (2013) ¹	2014	Diff. 2014-2009 (2013)
LT	20,98%	47,35%	+26,37%
EL	52,61%	59,97%	+7,36%
SE	45,53%	51,07%	+5,54%
DE	43,27%	48,10%	+4,83%
RO	27,67%	32,44%	+4,77%
HR ¹	20,84%	25,24%	+4,40%
FR	40,63%	42,43%	+1,80%
UK	34,70%	35,60%	+0,90%
NL	36,75%	37,32%	+0,57%
FI	38,60%	39,10%	+0,50%
AT	45,97%	45,39%	-0,58%
EU ^{NB}	42,97%	42,61%	-0,36%
PL	24,53%	23,83%	-0,70%
BE	90,39%	89,64%	-0,75%
ES	44,87%	43,81%	-1,06%
PT	36,77%	33,67%	-3,10%
BG	38,99%	35,84%	-3,15%
DK	59,54%	56,32%	-3,22%
SI	28,37%	24,55%	-3,82%
MT	78,79%	74,80%	-3,99%
LU	90,76%	85,55%	-5,21%
IE	58,64%	52,44%	-6,20%
SK	19,64%	13,05%	-6,59%
HU	36,31%	28,97%	-7,34%
EE	43,90%	36,52%	-7,38%
IT	65,05%	57,22%	-7,83%
CZ	28,22%	18,20%	-10,02%
CY	59,40%	43,97%	-15,43%
LV	53,70%	30,24%	-23,46%

¹ Croatia held its first European Elections in 2013

^{NB} Please be aware that the turnout 2009 has been calculated on the basis of 27 member states

Vir: Directorate-General for Communication Public Opinion Monitoring Unit (2014, 38).

Priloga Č: Poslanci po državah članicah in po političnih skupinah v Evropskem parlamentu

										Vse skupaj
 Belgija	4	4	4	6		2		1		21
 Bolgarija	7	4	2	4						17
 Češka republika	7	4	2	4	3		1			21
 Danska	1	3	4	3	1	1				13
 Nemčija	34	27	6	4	8	13	1	1	2	96
 Estonija	1	1		3		1				6
 Irska	4	1	1	1	4					11
 Grčija	5	4	1		6				5	21
 Španija	17	14		8	11	4				54
 Francija	20	13		7	4	6	1	20	3	74
 Hrvaška	5	2	1	2		1				11
 Italija	15	30	2		3		17	5	1	73
 Ciper	1	2	1		2					6
 Latvija	4	1	1	1		1				8
 Litva	2	2	1	4		1	1			11
 Luksemburg	3	1		1		1				6
 Madžarska	12	4				2			3	21
 Malta	3	3								6
 Nizozemska	5	3	2	7	3	2		4		26
 Avstrija	5	5		1		3		4		18
 Poljska	23	5	19				1	2	1	51
 Portugalska	7	8		2	4					21
 Romunija	12	15	1	3				1		32
 Slovenija	5	1		1		1				8
 Slovaška	6	4	3							13
 Finska	3	2	2	4	1	1				13
 Švedska	4	6		3	1	4	2			20
 Velika Britanija		20	21	1	1	6	22	1	1	73
Vse skupaj	 215	 189	 74	 70	 52	 50	 46	 39	 16	Vse skupaj 751

Vir: Evropski parlament (2016).

Priloga D: Seznam poslanskih skupin v EP z vključeno sestavo političnih strank

Group	Sub-parties	Leader(s)	Est.	MEPs
European People's Party (EPP)	European People's Party (EPP) +1 unaffiliated national party	Manfred Weber	2009	215
Progressive Alliance of Socialists and Democrats (S&D)	Party of European Socialists (PES) +3 unaffiliated national parties	Gianni Pittella	2009	189
European Conservatives and Reformists (ECR)	Alliance of European Conservatives and Reformists (AECR) European Christian Political Movement (ECPM) + 1 unaffiliated national party + 2 independent politicians	Syed Kamall	2009	74
Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE)	Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE) European Democratic Party (EDP) + 5 unaffiliated national parties	Guy Verhofstadt	2004	70
European United Left–Nordic Green Left (GUE-NGL)	Party of the European Left (PEL) The European Anti-Capitalist Left (EACL) Nordic Green Left Alliance (NGLA) + 10 unaffiliated national parties	Gabriele Zimmer	1995	52
The Greens–European Free Alliance (Greens–EFA)	European Green Party (EGP) European Free Alliance (EFA) + 2 unaffiliated national parties + 2 independent politicians	Rebecca Harms Philippe Lamberts	1999	50
Europe of Freedom and Direct Democracy (EFDD)	Alliance for Direct Democracy in Europe (ADDE) + 1 unaffiliated national party	Nigel Farage David Borrelli	2014	46
Europe of Nations and Freedom (ENL)	European Alliance for Freedom (EAF) Movement for a Europe of Nations and Freedom (MENF) + 1 unaffiliated national party + 2 independent politicians	Marine Le Pen Marcel de Graaff	2015	39
Non-Inscrits (NI)	Alliance for Peace and Freedom (APF) Alliance of European National Movements (AENM) Initiative of Communist and Workers' Parties (INITIATIVE) +3 unaffiliated national parties +5 independent politicians	N/A		16
Source for MEPs: Seats by Member State ↗			Total	751

Vir: Wikipedia (2016).

Priloga E: Francija – sestava predstavnikov Francije v Evropskem parlamentu – primerjava 2009 in 2014

FRANCE COMPOSITION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT																		
EUROPEAN PARLIAMENT (2009-2014): 74 seats ¹							EE 2014: EUROPEAN PARLIAMENT (2014-2019): 74 seats Constitutive session: 01/07/2014											
Turnout 2009 : 40,63%							Turnout 2014: 42,43%											
EP: June 2009				EP: 30 June 2014			Party	Votes*		Seats	EPP	S&D	ECR	ALDE	GUE/ NGL	Greens / EFA	EFDD	NA
Party	Votes %	Group	Seats	Party	Group	Seats		No.	%									
FN	6,34%	NA	3	FN	NA	3	FN ⁴	4.712.461	24,86%	24								23
							Ind. ⁴	-	-								1	
UMP			26	UMP ¹		24	UMP	3.943.819	20,81%	20	20							
NC	27,88%	EPP	2	PR		1												
				NC	EPP	1												
GM			1	UDI		3												
				PR-UDI		1												
PS	16,48%	S&D	14	PS	S&D	14	PS	2.650.357	13,98%	13		12						
							PRG					1						
MoDem	8,46%	ALDE	6	MoDem		5	MoDem	1.884.565	9,94%	7								
				CAP21	ALDE	1	UDI											
EELV	16,28%	Greens/EFA	14	EELV ^{1/2}		13	EELV	1.696.442	8,95%	6							6	
				PNC ³	Greens/EFA	1												
				Nouvelle Donne ³		1												
FG			2	PCF		2	PCF ⁵											
			1	PG		1	PG ⁵	1.200.713	6,33%	3								
			1	Ind.		1	et al. ⁵											
PCR	0,43%	GUE/NGL	1	Alliance des Outre-Mers	GUE/NGL	1	UOM ⁶	52.017	0,27%	1								
MPF	4,80%	EFD	1	MPF	EFD	1												
Others	13,28%		0				Other parties	2.815.387	14,81%									
TOTAL	94%	MEPs	69		MEPs	71	TOTAL Valid votes	18.955.761	100%	74	20	13	0	7	4	6	1	23
							Blank and spoiled	792.132										
							TOTAL Votes	19.747.893										

* The final results were announced by the national electoral commission on the 28th of May 2014. Due to rounding the total does not amount to exactly 100%.

¹ Two more MEPs after Lisbon Treaty: one for Europe Écologie and one for UMP

² Between May 2012 and May 2014, one MEP for Europe Écologie (Greens/EFA) replaced a MEP from PS (S&D). The MEP from PS took up his seat again in May 2014.

³ Former Europe Écologie

⁴ At the Constitutive session, one Mep who had been elected for the FN became independent and joined EFDD group; besides, on the 17th of July 2014, 2 MEPS previously registered as FN chose to represent

"Souveraineté, Indépendance et Libertés/ Rassemblement Bleu Merne"

⁵ Lists Front de Gauche composed of PCF+PG+et al.

⁶ List LDG

Vir: Directorate-General for Communication Public Opinion Monitoring Unit (2014, 150).

Priloga F: Španija – sestava predstavnikov Španije v Evropskem parlamentu – primerjava 2009 in 2014

SPAIN									
National and European Elections - Results of Votes									
Congreso de los Diputados : 350 seats			Congreso de los Diputados : 350 seats			EUROPEAN PARLIAMENT* (2014-2019): 54 seats			
National Elections			National Elections			European Elections			
MARCH 2008			NOVEMBER 2011			MAY 2014			
Turnout: 73,85%			Turnout: 71,69%			Turnout: 43,81%			
Party	%	Seats	Party	%	Seats	Party	%	Seats	Group
PP	39,94%	154	PP	44,62%	186	P.P.	26,09%	16	EPP
PSOE	43,87%	169	PSOE	28,73%	110	PSOE	23,01%	13	S&D
PSC			PSC			PSC		1	
IU	3,77%	1	IU	6,92%	11	IU ³	10,03%	4	GUE/NGL
ICV		1	ICV			ICV ³		1	Greens/EFA
						ANOVA ³		1	GUE/NGL
UPyD	1,19%	1	UPyD	4,69%	5	PODEMOS	7,98%	5	GUE/NGL
CiU	3,03%	10	CiU	4,17%	16	UPyD	6,51%	4	ALDE
EAJ-PNV	1,19%	6	EAJ-PNV	1,33%	5	CDC ⁴		1	ALDE
CC ¹	0,68%	2	CC	0,59%	2	UDC ⁴	5,42%	1	EPP
ERC	1,16%	3	ERC	1,05%	3	EAJ-PNV ⁴		1	ALDE
						NECat ⁵	4,01%	1	Greens/EFA
						Ind. ⁵		1	
						C's	3,16%	2	ALDE
BNG	0,83%	2	BNG	0,75%	2	EH BILDU ⁶	2,08%	1	GUE/NGL
			COMPROMIS-Q	0,51%	1	COMPROMIS ⁷	1,92%	1	Greens/EFA
			AMAIUR	1,37%	7				
			FAC	0,40%	1				
Na-Bai	0,24%	1	GBAI ²	0,17%	1				
Others	4,10%	0	Others	4,70%	0	Others	7,49%		
						Blank votes	2,30%		
TOTAL	100%	350	TOTAL	100%	350	TOTAL	100%	54	

* in Spain blank votes are included in the total of the results

¹ In 2008 elections, CC obtained 0,68% in coalition with PNC.

² Gezoz Bai (GBAI - Yes to the Future) was founded in 2011 (2008: NA-BAI).

³ IU, ICV, Anova, EUIA and others formed the coalition "Izquierda Plural" in the European Elections 2014. The MEP elected for the party Anova on the list of "Izquierda Plural" has inscribed in the EP under the name of the coalition "Alternativa galega de esquerda en Europa" (AGE). AGE is a coalition between Anova, Esquerda Unida a.o.

⁴ CiU, EAJ-PNV, CCa-PNC, CxG formed the coalition "Coalición por Europa" (CEU) in the European elections 2014

⁵ NECat, Independants, ERC and others formed the coalition "L'Esquerra pel dret a decidir" (EPDD) in the European elections 2014. The MEP elected as independent on the list of "L'esquerra pel dret a decidir" (EPDD) has inscribed in the EP under the name of the party "Esquerra Republicana de Catalunya" (ERC), a member of the coalition EPDD.

⁶ Euskal Herria Bildu, Bloque Nacionalista Galego and others formed the coalition "Los pueblos deciden" (LPD) in the European Elections 2014

⁷ COMPROMIS, Equo, Cha and others formed the coalition "Primavera Europea" in the European Elections 2014

Vir: Directorate-General for Communication Public Opinion Monitoring Unit (2014, 146).

Priloga G: Italija – sestava predstavnikov Italije v Evropskem parlamentu – primerjava 2009 in 2014

ITALY COMPOSITION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT																		
EUROPEAN PARLIAMENT (2009-2014): 73 seats ¹						EE2009: EUROPEAN PARLIAMENT (2014-2019): 73 seats Constitutive session: 01/07/2014												
Turnout 2009: 66,47%						Turnout 2014: 57,22%												
EP : June 2009				EP: 30 June 2014			Party	Votes		Seats	EPP	S&D	ECR	ALDE	GUE/ NGL	Greens /EFA	EFDD	NA
Party	Votes %	Group	Seats	Party	Group	Seats		N°	%									
PD	26,13%	S&D	21	PD ¹	S&D	23	PD	11.203.231	40,81%	31		31						
				Ind ⁴	NA	1	M5S	5.807.362	21,15%	17							17	
PDL	35,26%	EPP	29	FI ²	EPP	15	FI	4.614.364	16,81%	13	13							
				NCD ²	EPP	7												
				FDI-A.N. ²	EPP	2												
				FLI ²	EPP	1												
				FI ²	ECR	1												
				UDEUR ²	EPP	1												
LN	10,20%	EFD	9	LN	EFD	6	LN	1.688.197	6,15%	5								5
				LN	NA	1												
				Io Cambio ⁵	EFD	1												
							NCD ¹⁰											
UDC	6,51%	EPP	5	UDC ¹	EPP	5	UDC ¹⁰	1.202.350	4,38%	3	2	1						
				Io amo L'Italia ⁹	EFD	1												
IdV	8,00%	ALDE	7	IdV-Lista Di Pietro		2												
				IdV - Ind.	ALDE	1												
				Ind. ⁶		1												
				CSR ⁷	ECR	1												
				Ppe ⁸	EPP	2												
							Lista Tsipras- L'Altra Europa	1.108.457	4,03%	3					3			
SVP	0,46%	EPP	1	SVP	EPP	1	SVP	138.037	0,50%	1	1							
Other parties	13,44%		0				Other parties	1.686.908	6,17%	0								
TOTAL	100%	MEPs	72	TOTAL	MEPs	73	TOTAL Valid votes	27.448.906	100%	73	17	31	0	0	3	0	17	5
							Blank and spoiled	1.542.352										
							TOTAL Votes	28.991.258										

¹ One more MEP after Lisbon Treaty for UDC

² Former PDL MEPs

³ Three former IDV MEPs became PD

⁴ Former PD MEP

⁵ New party of a MEP who was previously LN

⁶ Former IDV

⁷ Former FLI (EE2009: PDL List)

⁸ Ppe-Popolari per l'Europa had 2 MEPs: one former UDC and one former PDL

⁹ Former UDC

¹⁰ Coalition Nuovo Centro Destra - UDC

Vir: Directorate-General for Communication Public Opinion Monitoring Unit (2014, 178).

Priloga H: Velika Britanija – sestava predstavnikov VB v Evropskem parlamentu – primerjava 2009 in 2014

UNITED KINGDOM COMPOSITION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT																		
EUROPEAN PARLIAMENT (2009-2014): 73 seats ¹							EE 2014: EUROPEAN PARLIAMENT (2014-2019): 73 seats Constitutive session: 01/07/2014											
Turnout 2009: 34,70 %							Turnout 2014: 35,6%											
EP: June 2009				EP: 30 June 2014			Party	Votes		Seats	EPP	S&D	ECR	ALDE	GUE/ NGL	Greens /EFA	EFDD	NA
Party	Votes %	Group	Seats	Party	Group	Seats		No.	%									
GREAT BRITAIN																		
UKIP	16,50%	EFD	13	UKIP ²	EFD	8	UKIP	4.352.051	27,49%	24							24	
					NA	2												
				WDR		1												
				AIE		1												
LAB	15,73%	S&D	13	LAB	S&D	13	LAB	4.020.646	25,40%	20		20						
CON	27,73%	ECR	25	CON ³	ECR	25	CON	3.788.405	23,93%	19			19					
				Ind.	ECR	1												
GP	8,61%	Greens/EFA	2	GP	Greens/EFA	2	GP	1.244.975	7,87%	3							3	
Ldem	13,74%	ALDE	11	Ldem ⁴	ALDE	12	Ldem	1.087.632	6,87%	1			1					
SNP	2,12%	Greens/EFA	2	SNP	Greens/EFA	2	SNP	389.503	2,46%	2							2	
PL-PW	0,83%	Greens/EFA	1	PL-PW	Greens/EFA	1	PL-PW	111.864	0,71%	1							1	
BNP	6,23%	NA	2	BNP ⁵	NA	1												
				BDP		1												
Other parties	8,51%			Other parties		0	Other parties	833.748	5,27%	0								
TOTAL	84%	MEPs	69	MEPs	70	TOTAL	15.828.824	100%	70	0	20	19	1	0	6	24	0	
NORTHERN IRELAND																		
SF	26,04%	GUE/NGL	1	SF	GUE/NGL	1	SF	159.813	25,52%	1					1			
DUP	18,23%	NA	1	DUP	NA	1	DUP	131.163	20,95%	1								1
UUP	17,11%	ECR	1	UCU-NF	ECR	1	UUP	83.438	13,33%	1			1					
Other parties	38,62%			Other parties		0	Other parties	251.711	40,20%	0								
TOTAL NI	100%	MEPs	3	MEPs	3	TOTAL	626.125	100%	3	0	0	1	0	1	0	0	1	
UNITED KINGDOM																		
TOTAL UK		MEPs	72	MEPs	73	TOTAL Valid votes	16.454.949											
						<i>Blank and spoiled</i>	90.812											
						TOTAL Votes	16.545.761											

¹ One more MEP after the Lisbon Treaty went to the Conservative Party

² Four MEPs resigned from UKIP: one launched its own party "We Demand a Referendum" in June 2012, one went to the Conservative party, one became Independent, and another one joined the AIP "An Independence Party".

³ Two MEPs from the Conservative Party left the party to join UKIP and LDem; whereas one MEP from UKIP became a MEP for the Conservative Party

⁴ One Conservative MEP moved to Ldem

⁵ One MEP resigned from BNP, first became Independent and then a member of BDP "British Democratic Party".

Vir: Directorate-General for Communication Public Opinion Monitoring Unit (2014, 335).